

Սուրբ Պատարագ և շնորհաբաշխություն Սուրբ Ղևոնդյանց քահանաների տոնի առիթով

խախտումներով, հակաօրինական ու անարդար քայլերով իշխանությունը պետական լծակների չարաշահմամբ միջամտում է ներկեղեցական կյանքին: Չոգևորականներ՝ սարկավազներից մինչև եպիսկոպոս, ենթարկվում են հետապնդումների ու պարտադրանքների»,- ընդգծեց Ամենայն Չայոց Կաթողիկոսը՝ հաստատելով, որ եկեղեցին բոլորիս հոգևոր տունն է, որին ուղղված հարվածներին դիմակայելը, եկեղեցու ինքնավարությունը պաշտպանելը ամենքի հավաքական պարտականությունն են և պատասխանատվությունն Աստծո, հայրենիքի ու գալիք սերունդների առջև:

← էջ 1
Ինկնելի սրբերի օրինակը մեզ սովորեցնում է, որ հավատը ոչ միայն դավանանք է, այլև քաջություն՝ դիմակայելու ժամանակի փորձություններին և հավատարիմ մնալու հայրենյաց ավանդներին ու Սուրբ Էջմիածնի ուխտին»:

Քարոզի ավարտին Տեր Եզնիկը հայցեց, որ Սուրբ Ղևոնդյանց բարեխոսությամբ Տերը զորացնի Սուրբ Էջմիածնի ուխտապահ միաբանությանը, հոգևորականաց դասին և աստվածասեր ու բարեպաշտ ժողովրդին:

Սուրբ Պատարագի ավարտին Գևորգյան հոգևոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի ունեցավ քահանաների պարզաբաշխություն: Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ քահանայից հավաքի կազմակերպիչ հանձնախմբի պատասխանատու Գերաշնորհ Տ. Սուշեղ եպիսկոպոս Բաբայանը:

Այնուհետև տեղի ունեցավ ավանդական շնորհաբաշխությունը: Ի գնահատություն Չայոց եկեղեցու անդաստանում նվիրյալ և արդյունավոր հովվական ծառայության՝ մի շարք եկեղեցականների շնորհվեց ավագ քահանայության պատիվ, ծաղկյա փիլոն և լանջախաչ կրելու իրավունք:

Ավագ քահանայության պատվի արժանացան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից՝ Տ. Եսայի քահանա Արթնյանը, Բուլղարիայի հայոց թեմից՝ Տ. Դանիել քահանա Գարաճյանը:

Ծաղկյա փիլոն կրելու իրավունք շնորհվեց Մայր Աթոռից՝ Տ. Յուզել քահանա Գամաղեյանին, Տ. Արարատ քահանա Պողոսյանին,

Տ. Համբարձում քահանա Դանիելյանին, Տ. Մարկոս քահանա Մանգասարյանին, Տ. Ենովք քահանա Եսայանին, Երևանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցու հոգևոր սպասավոր Տ. Առնակ քահանա Հարությունյանին, Մասյացոտնի թեմից՝ Տ. Գրիգոր քահանա Հովհաննիսյանին, Արթիկի թեմից՝ Տ. Եղիշե քահանա Նազարյանին, Տ. Վիգեն քահանա Ղազարյանին, Տավուշի թեմից՝ Տ. Շավարշ քահանա Սիմոնյանին, Տ. Արամ քահանա Միրզոյանին, Շիրակի թեմից՝ Տ. Տաթև քահանա Մարությունյանին, Գեղարքունյաց թեմից՝ Տ. Մեսրոպ քահանա Երիցյանին, Վիրահայոց թեմից՝ Տ. Վիրապ քահանա Ղազարյանին, Տ. Արմաշ քահանա Պողոսյանին, Տ. Թադևոս քահանա Տեր-Մկրտչյանին, Տ. Արարատ քահանա Գումբալյանին, Կրասնոդարի և Յուրիսայի Կովկասի հայոց թեմից՝ Տ. Խաչատուր քահանա Եղիազարովիին, Տ. Գյուտ քահանա Ղահրամանյանին, Ռումինիայի հայոց թեմից՝ Տ. Գրիգոր քահանա Հովկային, Տ. Օշական քահանա Խաչատրյանին, Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի հայոց թեմից՝ Տ. Ավետիս քահանա Համբարձումյանին, Ռուսաստանի և Նոր Նախիջևանի հայոց թեմից՝ Տ. Անահիտ քահանա Բաբայանին, Տ. Սեբեոս քահանա Ղալաշյանին, Տ. Առաքել քահանա Ամիրյանին, Տ. Մարկոս քահանա Սարգսյանին, Տ. Աշոտ քահանա Ղազարյանին, Տ. Վիգեն քահանա Մանուկյանին, Շվեյցարիայի հայոց թեմից՝ Տ. Շնորհք քահանա Չեքիջյանին:

Քահանայական լանջախաչ

կրելու իրավունքի արժանացան Մայր Աթոռից՝ Տ. Վահրամ քահանա Սարգսյանը, Տավուշի թեմից՝ Տ. Արտակ քահանա Միրզոյանը, Տ. Բարսեղ քահանա Մկրտչյանը, Տ. Կորյուն քահանա Պապիկյանը, Տ. Արամ քահանա Բաղունյանը, Տ. Եղիա քահանա Փահլևանյանը, Շիրակի թեմից՝ Տ. Կորյուն քահանա Մաթևոսյանը, Տ. Սարգիս քահանա Սարգսյանը, Մասյացոտնի թեմից՝ Տ. Ղևոնդ քահանա Ղևոնդյանը, Արգենտինայի հայոց թեմից՝ Տ. Մեսրոպ քահանա Նազարյանը, ԱՄՆ հայոց արևելյան թեմից՝ Տ. Հարություն քահանա Սապուհյանը, Ռումինիայի հայոց թեմից՝ Տ. Եզնիկ քահանա Թորգոմյանը, Ռուսաստանի և Նոր Նախիջևանի Չայոց թեմից՝ Տ. Երեմիա քահանա Վարդանյանը:

Պարգևաբաշխության ավարտին Ամենայն Չայոց Կաթողիկոսն իր օրհնությունն ու հայրապետական պատգամը հղեց ներկա եկեղեցականներին՝ անդրադառնալով առ Քրիստոս հավատի վկաներ Սրբոց Ղևոնդյանց հայրենասիրության, խիզախության ու անձնագոհության մշտապայծառ օրհնակին:

«Վարդանանց պատերազմը ոչ միայն ռազմական դիմադրություն էր, այլև հոգևոր մարտ, որը, «վասն հաւատոյ և վասն հայրենեաց» մշտնաբանով, դարձավ հզոր պայքար հանուն մեր ինքնության, մեր հավատի և հանուն անկախ ու ազատ կյանքի: Պատահական չէ, որ հերոսական այդ պայքարը մեծ ազդեցություն է թողել մեր ժողովրդի վրա: Դարեր շարունակ ազգիս զավակները Սրբոց Ղևոնդյանց ու Վարդանանց

խիզախության վառ օրինակով են ոգեշնչվել ու մաքառել և փորձություններին արիությամբ դիմակայել: Հիրավի, Սրբոց Ղևոնդյանց և Վարդանանց նվիրական տոները Աստծուն, քրիստոնեական սրբություններին ու արժեքներին մեր ժողովրդի հավատարմության մշտնավորումն են և մեր հոգևոր ու ազգային ինքնության վկայությունը:

Սուրբ Ղևոնդյանց ու Վարդանանց մեզ պատգամում են չերկնչել, քանզի ներդրումներն ու դժվարությունները ժամանակավոր են, իսկ հավատքի ուժը՝ անպարտելի: Այս տոները ուսուցանում են ազգային շահերը սեփականից վեր դասել, հոգևորը, բարոյականն ու առաքինին նյութապաշտությունից գերադասել»,- մշեց Նորին Սրբությունը՝ հավելելով, որ Սուրբ Ղևոնդյանց և Վարդանանց ցույց են տալիս բռնացումը եկեղեցու և նախնայաց սրբազան ժառանգության վրա միշտ ընկրկելու և ծախսովելու է՝ արժանանալով հոգևորականաց և ազգիս բարեպաշտ զավակների հզոր դիմադրությանը:

«Մեր օրերում լրջագույն հիմնախնդիրների առջև է գտնվում մեր ժողովուրդը, տարատեսակ բռնաճնշումների է ենթարկվում և հարձակումներ դիմագրավում մեր Սուրբ եկեղեցին: Վարչապետի ձեռնարկած հակաեկեղեցական արշավն արդեն բացահայտ է: Խոչընդոտվում է եկեղեցու առաքելությունը, և լրջագույն վնաս հասցվում մեր ժողովրդի հոգևոր-եկեղեցական կյանքին: Դատական ատյաններում, ՀՀ Սահմանադրության և օրենքների բացահայտ

Դիմելով ներկա հոգևոր հայրերին՝ Նորին Սրբությունը պատգամեց. «Որպես Աստծո ծառաներ և մեր ժողովրդի հոգևոր սպասավորներ՝ սրբազան մեր պարտքն է ամուր պահել մեր Սուրբ եկեղեցին՝ իբրև «կենդանի Աստծու եկեղեցի, այլև և հաստատություն ճշմարտության»՝ համաձայն առաքելական խոսքի (Ա Տիմ. 3.15): Միասնաբար դիմակայենք ազգային ու եկեղեցական անդաստանում երկպառակություն ու թշնամանք սերմանելու չարամիտ քայլերին՝ պաշտպանելով ինքնավարությանն ու ճշմարտությանն: Ղևոնդյանց ու Վարդանանց ոգին ու ազգանվիրունը դարձնենք աշխարհասփյուռ հայության առաջնորդող ուժ՝ հավատքի ամրությամբ, եղբայրասիրությամբ և ազգային միասնությամբ ճանապարհ հարթելով դեպի հոգևոր զարթոնք ու համերաշխ ոգով մեր ժողովրդի բարօր ապագայի կերտում»:

Վերջում շնորհավորելով եկեղեցականներին Սրբոց Ղևոնդյանց տոնի առիթով, ինչպես և պարզակարճաբան քահանաներին՝ Չայոց Չայրապետը հայցեց, որ Բարձրյալն Աստված Սրբոց Ղևոնդյանց և Վարդանանց բարեխոսությամբ խաղաղություն շնորհի համայն աշխարհին, ամրապնդի հոգևոր դասի վճռականությունը՝ ծառայելու և գործելու ի սեր և ի պաշտպանություն հայրենի պետության ու համազգային շահերի և ի պայծառություն Չայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցու:

Հավաքը եզրափակվեց Հայոց Չովվապետի «Պահպանիչ» աղոթքով:

Հայտարարություն

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում գումարված քահանայից հավաքի մասնակիցների

Ն. Ա. Օ. Տ. Տ. Գարեգին երկրորդ Ամենայն Չայոց Կաթողիկոսի հայրական օրհնությամբ, Սրբոց Ղևոնդյանց քահանաների նվիրական տոնի առիթով համախմբվելով համայն հայության հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում վերանորոգում ենք Բարձրյալին ու մեր բարեպաշտ ժողովրդին ծառայելու սրբազան մեր ուխտը և վերահաստատում հավատարմությունն ու սերը առ Սուրբ Էջմիածնից և Ամենայն Չայոց Չայրապետը:

Ղևոնդյանց սուրբ նահատակների օրինակը բոլոր ժամանակներում հայ հոգևորականի համար հավատքի և հոգևոր ժառանգության, անմնացորդ ծառայության և հայրենյաց սիրո մշտաժողով պատգամ է: Արդի աշխարհի փոփոխվող իրողությունների և ներազգային կյանքի դժվարությունների հանդիման կոչված ենք Ղևոնդյանց սխրանքի խորհրդով պաշտպանելու աշխարհասփյուռ

մեր ժողովրդի ազգային ու հոգևոր ինքնությունը, դարերով նվիրագործված արժեքներով և հավատավոր մեր զավակների սրտերում անսասան պահելու ազգասիրության և եկեղեցասիրության ոգին:

Առաքելական մեր Սուրբ եկեղեցին ազգային ինքնության անսասան հիմքն է և հայրենի պետության կայունության ամուր հիմնաքարերից մեկը, որը պետք է պահպանել և զորացնել:

Վերջին ամիսներին Չայաստանի իշխանությունների կողմից եկեղեցու և եկեղեցականների թիրախավորմամբ և հետապնդումներով խաթարվել է ազգային և եկեղեցական մեր կյանքը: Ստեղծված իրավիճակը բացասական հետևանքներ է լարվածություն է առաջ բերել մեր համայնքների կյանքում, ինչին, ցավոք, նպաստել է նաև որոշ եկեղեցականների անընդունելի ընթացքը:

Նոր պառակտումներից գերծ

մնալու համար հրամայական է, որ քահանաներս, մեր ուխտին ու կոչմանը հավատարիմ, անշեղորեն հետևենք Առաքելական մեր Սուրբ եկեղեցու կարգերին ու կանոններին, եղբայրասիրությամբ հետամուտ լինենք միաբանության վերականգնմանը և առ Աստված ապավինությամբ ու հավատի գործերով արդյունավորենք տիրավանդ մեր առաքելությունը:

Կոչ ենք անում մեր ժողովրդի

զավակներին՝ փորձություններին այս շրջանում աներեր պահել մնալ մեր Սուրբ եկեղեցուն և հայոց հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին՝ միմյանց զորակցությամբ հայոց տապանը առաջնորդելու դեպի ապահով և լուսավոր նավահանգիստ:

Մեր մշտամնա աղոթքն է, որ երկրավոր Տերը խաղաղության մեջ պահի համայն աշխարհը,

ապահով և անսասան՝ հայրենի մեր երկիրը, անխռով ու համերաշխ՝ մեր ժողովրդին և հավետ պայծառ՝ Չայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցին:

«Աղաչում են ձեզ, եղբայրներ, մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի անունով, որ բոլորդ էլ նույն խոսքն ունենաք, և ձեր մեջ բաժանումներ չլինեն, այլ հաստատուն մնաք նույն մտքի ու նույն նպատակի մեջ» (Ա Կորնթ. Ա 10):

Մայր Աթոռում կատարվեց Տյառնընդառաջի նախատոնակը

Փետրվարի 14-ին Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին նշեց Տյառնընդառաջը՝ 40-օրյա մանուկ Հիսուսի՝ տաճարին ընծայման տոնը, որի սկիզբն ազդարարվեց փետրվարի 13-ի երեկոյան:

Տոնի առիթով Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եկեղեցականների հանդիսավոր թափոռի ուղեկցությամբ մուտք գործեց Մայր Տաճար, ուր Վեհափառ Հայրապետի հանդիսապետությամբ կատարվեցին Երեկոյան ժամերգություն և նախատոնակ:

Այնուհետև «Քրիստոս փառաց» տաղի ներքո Մայր Տաճարի Իջման Սուրբ Սեղանի կանթեղից վառված մոմով Նորին Սրբությունը Հիսուս Քրիստոսին խորհրդանշող կենսատու լույսը փոխանցեց ներկա հավատավոր ժողովրդին:

Արարողության ավարտին եկեղեցականաց թափոռն ուղղվեց դեպի Մայր Աթոռի միաբանական շենքի շրջափակ, ուր ներկայությամբ բազում հավատավոր հայորդիների, Ամենայն Հայոց Հովվապետի ձեռամբ վառվեց Տյառնընդառաջի

խարույկը: Վեհափառ Հայրապետը նաև հավատավոր հայորդիներին ընծայեց խաչեր:

Իռչակվել է նորապսակների օրհնության օր: Այս կապակցությամբ փետրվարի 14-ին Մայր Տաճարում և բոլոր եկեղեցիներում մատուցվող Սուրբ Պատարագի ավարտին, կատարվեց նորապսակ զույգերի օրհնության կարգ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ՀՀ ԶՈՒ հոգևոր սպասավորներին

Փետրվարի 6-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց գնդերեց քահանա հայրերին, որոնց ծառայությունը ՀՀ ԶՈՒ-ում դադարեցվել է փետրվարի 1-ից:

Նորին Սրբությունն իր գնահատանքն ու հայրական օրհնությունը բերեց հոգևոր հայրերին՝ գոհունակությամբ անդրադառնալով նրանց նվիրյալ ծառայությանը՝ ի նպաստ հայոց բանակում հոգևոր-բարոյական առողջ մթնոլորտի ձևավորման, զինվորականների հավատքի, առ հայրենին սիրո և մարտական ոգու զորացման: Հան-

դիպման Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարեց նաև հոգևոր սպասավորների նոր նշանակումներ՝ հորդորելով քահանա հայրերին նույն նվիրումով և հանձնառու ոգով շարունակել հոգեփրկչական իրենց առաքելությունը ծառայության նոր վայրերում:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուբերտ Ամասերդամին

Փետրվարի 11-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում հանդիպեց միջազգային իրավաբան Ռուբերտ Ամասերդամի հետ: Հանդիպման ընթացքում քննարկվեցին անազատության մեջ գտնվող եպիսկոպոսների և ազգային բարերար Սամվել Կարապետյանի նկատմամբ ընթացող իրավական գործընթացները:

Զրուցակիցներն անդրադարձան մարդու իրավունքների պաշտպանության խնդիրներին:

Իրեն կարևորելով արդարության և օրինականության պահպանման հրամայականը:

Հայտարարություն

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը խստորեն դատապարտում է և խոր վրդովմունք հայտնում ՀՀ դատախազության կողմից Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու և Նորին Սրբությանը Ելքը Հայաստանից արգելելու փաստի առնչությամբ: Ամենայն Հայոց Հայրապետի նկատմամբ այս գործողություններն անհիմն են ու անօրինական

և կրում են ընդգծված քաղաքական բնույթ: Եկեղեցու ներքին կյանքին միջամտելու ակնհայտ հակասահմանադրական և հակաօրինական այս կեցվածքով իշխանությունը խոչընդոտում է Վեհափառ Հայրապետի հովվապետական գործունեությունը: Այս ամենը նաև անհարգալից վերաբերմունք է միլիոնավոր հավատացյալների և դարավոր այն կառույցի հանդեպ, որը եղել

և մնում է հայոց պետականության անասան հենասյունը: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը կոչ է անում անհապաղ վերանայել Հայոց Հայրապետի, Գերագույն Սուրբ Էջմիածնում հանդիպեց եպիսկոպոսների և քարտուղարի նկատմամբ կայացված ապօրինի որոշումները, որ պառակտում են մեր հասարակությանը, մտեմացնում հայրենի պետության վարկն ու հեղինակությունը: 14.02.2026 թ.

Հայտարարություն

Խոր ցավով տեղեկացանք Բաքվում ապօրինաբար պահվող Արցախի ռազմաքաղաքական դեկավարների նկատմամբ կայացրած ակնհայտ շինծու դատավճիռների մասին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը վերահաստատում է իր հանձնառությունը՝ աշխարհասփյուռ իր կառույցներով շարունակելու հետևողական ջանքեր գործադրել միջազգային և միջեկեղեցական հարթակներում՝ ի խնդիր գերե-

վարված հայորդիների ազատ արձակման և հայրենիք վերադարձի: Սուրբ Էջմիածինն իր գորակցությունն է հայտնում Արցախի պատանդառված պետական գործիչների, ռազմագերիների և նրանց ընտանիքներին: 5.02.2026 թ. Լրատվական նյութերը՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի տեղեկատվական համակարգի

Տյառնընդառաջի կրակը՝ իբրև Հովհաննու Ավետարանի լույս

Տյառնընդառաջը Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու տոնացույցում այն եզակի տոներից է, որտեղ սուրբ պատմությունը, աստվածաբանական խորհրդաբանությունը, ազգային հիշողությունն ու ժողովրդական ընկալումները հատվում են ոչ որպես իրար հակադիր շերտեր, այլ որպես մեկ ամբողջական հոգևոր փորձառության տարբեր արտահայտություններ: Այս տոնը չի սահմանափակվում միայն պատմական հիշատակությամբ կամ ծիսական արարողությամբ. այն կենդանի խոսք է Եկեղեցու, պատմության և մարդու սրտի միջև: Տյառնընդառաջը ոչ միայն անցյալի հիշողություն է, այլև ներկայի կոչ՝ ուղղված յուրաքանչյուր հավատացյալի, որպեսզի նա իր կյանքի խավարի մեջ ճանաչի Լույսը և համարձակվի ընդառաջ գնալ նրան:

Միաժամանակ Տյառնընդառաջի տոնը Հայ Եկեղեցու տոնացույցում պատկանում է այն խորախորհուրդ տոներին, որոնց շուրջ դարերի ընթացքում կուտակվել են թե՛ աստվածաբանական մեկնություններ, թե՛ ժողովրդական պատկերացումներ, և երբեմն՝ նաև թյուրիմացություններ: Տոնի արտաքին, առավել տեսանելի կողմը՝ կրակը, հաճախ դարձել է մեկնաբանությունների առանցք, երբեմն ան-

գամ այնպիսի ընկալումների հիմք, որոնք փորձում են տոնը կապել հեթանոսական կրակապաշտական ավանդույթների հետ: Սակայն մեծ մոտեցումները, զրկված ինտելիտ աստվածաբանական և եկեղեցական խորքային քննությունից, մթազնուն են տոնի իրական բովանդակությունը: Բոլորիս առաջնահերթ պետք է Տյառնընդառաջի խորքային բովանդակությունը բացել ոչ թե մակերեսային ավանդույթների, այլ ավետարանական Լույսի դիտարկումից հատկապես Հովհաննու Ավետարանի առաջին գլխում գետեղված Լույսի քրիստոլոգիական ընկալման լույսի ներքո: Ուստի, այստեղ Տյառնընդառաջի կրակը չի դիտարկվում որպես ինքնանպատակ կամ նախաքրիստոնեական մնացուկ, այլ որպես լուսաբանող մշակման ուղղված դեպի ճշմարիտ Լույսը, «որ լուսավորում է ամեն մարդու, որ աշխարհ է գալիս» (Հովհ. Ա 9):

Սյառնընդառաջը ընդհանուր առմամբ կապված է աստվածաշնչյան Տիրոջ ընդառաջ գնալու (մանուկ Հիսուսին Տաճարին ընծայելու) տոնի հետ, որը, ավետարանական վկայությամբ, տեղի ունեցավ Քրիստոսի ծնունդից քառասուն օր անց, երբ Մարիամ Աստվածածինը և Հովսեփը Մանկանը տարան Երուսաղեմի տաճար՝ օրենքի համաձայն ներկայացնելու Տիրոջը. էջ 5

Այս տրամաբանությամբ Տյառնընդառաջը կենսատու և քրիստոնեական մի տոն է, որն իր բովանդակային ամբողջականությամբ ընկալելու համար պետք է դիտարկվի միաժամանակ պատմական, տիպաբանական, այլաբանական և հոգևոր-գոյաբանական հարթություններում:

Առավել մեծ կարևորություն են պահանջում տոնի ծագումնաբանությունը, անվանումների իմաստային խորքը, ժողովրդական ավանդույթների ձևավորումը գիտակից քննարկելու ու սերտելը, ինչպես նաև հեթանոսության հետ դրամաց հարաբերությունը հասկանալու՝ տեսնելու համար ոչ թե ժառանգական կապ, այլ հաղթահարման և հաղթանակի տրամաբանություն: Իրականության մեջ Տյառնընդառաջի կրակը ներկայացվում է ոչ որպես պաշտամունքի առարկա, այլ որպես հաղթահարված խավարի մշակման, ինչպես որ Եկեղեցու պատմության մեջ Քրիստոսի Լույսի գերիշխանության մասին են վկայում հեթանոսական սրբավայրերի տեղում կանգնեցված քրիստոնեական սրբարանները: Ուստի, մենք՝ որպես քրիստոնյա եկեղեցու զավակներ, պետք է տեղյակ լինենք մեր Սուրբ Եկեղեցուն՝ տոնակատարելու օրերի բովանդակային պատկերից: Վերոնշյալ տոնի պարագայում մեր վերլուծական միտքը հատկապես պետք է հուշի, որ անկախ բոլոր ոչքրիստոնեական մեկնաբանություններից՝ Տյառնընդառաջի կրակը ոչ թե ինքնանպատակ տարր է, այլ խորհրդանշող ուղղված դեպի ավետարանական Լույսը, որ Քրիստոսն է, ինչպես վկայում է Հովհաննու Ավետարանի առաջին գլուխը.

«Լույսը խավարի մեջ լուսավորում է, իսկ խավարը նրան չտիրեց» (Հովհ. Ա 5): Տյառնընդառաջը ներկայանում է որպես հավատքի ճանապարհի պատկեր՝ մթությունից դեպի Լույս, սպասումից դեպի հանդիպում, լույսից դեպի խոսք: Այն մեզ հիշեցնում է, որ Տիրոջ ընդառաջ գնալը միայն մեկ օրով կամ մեկ ծեսով սահմանափակվող իրադարձություն չէ, այլ ամենօրյա կոչ՝ վառ պահելու սրտի ջահը, որպեսզի կյանքում առկա խավարի մեջ կարողանանք ճանաչել և ընտրել Քրիստոսին՝ որպես միակ կյանք տվող Լույսի:

Սուրբ Ղևոնդ Երեցի կենսական և վերժամանակյա պատգամները (մտորումներ Վարդանանց սիրանքի շուրջ)

«Եթե ուրեմն մահը մեռնում է մահով, չվախենանք Քրիստոսին մահակից լինել, որովհետև ուն հետ որ մեռնենք մենք, Նրա հետ էլ կկենդանանանք...»
Եղիշե, «Վարդանի և հայոց պատերազմի մասին»

Գրիգոր Խանջյան. Վարդանանց, 1981 թ.

Վարդանանց հերոսական ճակատամարտի կրոնական դիմադրության առաջնորդն ու ոգին Սուրբ Ղևոնդ Երեցին էր: Այդ իսկ պատճառով հոգևորականաց գործը նրա անունով կոչվեց Ղևոնդյանք: Նա մահ խնդրեց անհատաբար անդամները: Սուրբ Ղևոնդը ծնվել է Վանանդ գավառի Իջանք գյուղում, սակայն իր եկեղեցական գործունեության հիմնական շրջանը, հավանաբար, եղել է հարևան Բագրևանդ գավառը: Նա հայոց բազմերախտ Յարապետ Սուրբ Սահակի առաջին աշակերտներից էր՝ գլխավորը նրանց մեջ: Ղևոնդն աչքի էր ընկնում որպես գործունյա և ուժեղ անհատականությամբ եկեղեցական խիզախությամբ, նախանձախնդրության և արիության ոգով: Նա եռանդուն էր ու կրթված լի, համարձակախոս էր և հռետոր՝ օժտված առաջնորդելու բնատուր կարողությամբ: Արիական Ղևոնդը գլխավորեց կեղծարար նախարարների դեմ դիմադրությունը, ինչպես նաև նրանց դեմ, ովքեր փորձ էին անում մագդեղական կրոնի անբարեխառն շայոց երկրում: Երբ մոգերը եկան հասան Յայոց աշխարհը և փորձեցին պարսկական կրոնը տարածել Անգղ գյուղում՝ հայ-պարսկական սահմանին, Ղևոնդ Երեցը դարձավ դիմադրական շարժման առաջնորդը և քարտեղ ու գյուղատնտեսական գործիքներով դուրս եկավ պարսկական մոգերի ու մոգավորների դեմ՝ նրանց երկրից դուրս քշելով: Այդ իրադարձություններից հետո Ղևոնդը կարճատև Յոփսի Կաթողիկոսի անբաժան օգնականն ու գլխավոր խորհրդատունն ողջ դիմադրական շարժման ընթացքում: Օրմանյանը նրա դերն այդ ժամանակահատվածում ներկայացնում է հետևյալ կերպ. «Իր շնորհի գարգացման և աստեղագիտության կարողության շնորհիվ միշտ գլխավոր խոսողն էր թե՛ Ավարայրի բանակում, թե՛ Տիգրանյան ատյանի առաջ և թե՛ Ռևանի դատական փորձի ժամանակ: Մի խոսքով, Ղևոնդը դարձավ այդ կրոնական շարժման հոգին, իսկ իր գործակիցները՝ նրա անունով կոչվեցին»:

մշտապես արդիական փիլիսոփայական հարցադրում: Այն հիշեցնում է, որ ժողովուրդները ոչ թե պարզապես ապրում են, այլ ընտրում են իրենց գոյության կերպը: Իսկ երբ այդ ընտրությունը արվում է ճշմարտության օգտին, անգամ պարտությունն է դառնում հաղթանակ, իսկ մահը՝ կյանքի վկայություն:

Ղևոնդ Երեցին իր աշակերտներին և ժողովուրդին հորդորում էր մահից չվախենալ. նա բացատրում էր, որ մահն անցում է դեպի հավիտենական կյանք: Նրա պատգամը պարզ էր, բայց խորիմաստ. «Ուն հետ որ մեռնեք մենք, Նրա հետ էլ կկենդանանանք»: Այս հավատքն ու վճռականությունը ոգեշնչեցին Վարդանանց բանակին, որն անզիջում դիմագրավեց՝ թշնամու մեծաքանակ բանակների դեմ կռիվ տալով հանուն քրիստոնեական արժեքների՝ որպես ազգային գոյատևության և հոգևոր ինքնության հիմք:

Ղևոնդ Երեցի կոչերը ոչ միայն արիության և անձնագործության հրավեր էին, այլև աստվածաբանական կուռ ձևակերպումներ: Նա քաջագույնս գիտակցում էր, որ հոգևորականի կոչումը չի սահմանափակվում միայն խորհուրդ տալով կամ կարգապահությամբ առաջնորդելով: Հոգևորականը պարտավոր է լինել ժողովուրդներին և աստվածապաշտ, հավատքն ուղեկցել գործով, օրինակով և անձնական նվիրվածությամբ, առաջնորդել մարդկանց դժվար պահերին, ուղղորդել նրանց հավատքի ճանապարհով և ներշնչել մահից չվախենալ, լինել արդար ու պայքարելու ոգով տոգորված: Ղևոնդ Երեցը կենդանի օրինակ է՝ ցույց տալու, որ հոգևոր արիությունը չի դրսևորվում միայն եկեղեցական պատերի ներսում, այլ նաև տարածվում է ազգային ու հասարակական կյանքում՝ դառնալով անձի և ժողովրդի ազատության, հավատքի ու արժանապատվության երաշխիք:

Վարդանանց պատերազմը, ինչպես նաև Ղևոնդ Երեցի և նրա աշակերտների գործունեությունը վկայում են այն խիզախության, բարոյական հաստատակամության և հոգևոր ուժի մասին, որն անհրաժեշտ է ծանր ժամանակներում: Նրանց առաջնորդությունը հիմնված էր հավատի աներեր ուժի, անձնական նվիրումի, սեփական ժողովրդի հանդեպ հոգատարության և հայրենասիրության գաղափարների վրա:

Սուրբ Ղևոնդը հայոց գործին ուղղված իր պատգամում բազմիցս անդրադառնում է Քրիստոսին՝ նմանվելու գաղափարին՝ հատկապես շեշտելով Նրան մահակից լինելը: «Քրիստոսին մահակից լինելը» արտահայտությունը քրիստոնեական, աստվածաբանական իմաստ ունի և վերաբերում է հավատքի համար պատրաստակամությամբ զոհաբերությանը: Այն մատնանշում է մի ամբողջական հոգևոր գաղափար, որը ձևակերպվել է նախ և առաջ սուրբ Պողոսի առաքելական գործերում: Այսպես՝ հռոմեացիներին ուղղված նամակում (6:8) կարդում ենք. «Իսկ եթե մեռանք Քրիստոսի

հետ, հավատում ենք, որ Նրա հետ էլ կապրենք»: Կորնթացիներին ուղղված Բ նամակի 4:10–11-ում նույն միտքն ավելի ընդարձակ է ձևակերպված. «Մեր մարմինների մեջ շարունակ կրում ենք Հիսուսի մահը, որպեսզի Հիսուսի կյանքն էլ հայտնվի մեր մարմինների մեջ: Քանզի մենք, որ ապրում ենք, միշտ մահվան ենք մատնվում ի սեր Հիսուսի, որպեսզի Հիսուսի կյանքն էլ հայտնվի մեր մահկանացու մարմինների մեջ»:

Մահվան քրիստոնեական գաղափարը քրիստոնեության հիմքում ընկած հոգևոր աստվածաբանական ընկալում է, որը սերտորեն կապված է Քրիստոսի մահվան ու հարության ուսմունքների հետ: Հիսուսի խաչելությունն ու հարությունն ապացուցեցին, որ մահը կորցրել է վերջնական իշխանությունը: Հավատքի համար մահվանը պատրաստ լինել նշանակում է պատրաստ լինել շարունակելու Քրիստոսի հետ միությունը նույնիսկ վտանգի, անհատական կամ ցանկացած սպառնալիքների և մոլեգնող փորձությունների բռնում: Նահատակությունը քրիստոնյաների համար մահ չէ. այն դիտարկվում է որպես անցում դեպի հավիտենական կյանք՝ Քրիստոսի հետ երկնային արքայության ուրախարար նավահանգստում: Հավատքը հաճախ պահանջում է անձնուրաց կյանք և նահատակություն: Այն կոչ է՝ ուղղված հավատացյալին, լինելու աներկյուղ ու քաջ՝ հանուն ճշմարտության, արդարության, հավատքի և ազգային-քրիստոնեական արժեքների: Ղևոնդ Երեցի և Վարդանանց պատերազմին մասնակցած հավատավորների համար դա չի սահմանափակվում միայն մահվան դրսևորումով, այլ ներառում է արիության, հոգևոր տոկոսության և ժողովրդի պաշտպանության սիրանքը:

Մահվանից չվախենալու գաղափարը Ղևոնդ Երեցի խոսքում հաճախ է հիշատակվում Եղիշե պատմիչը. «Այս գիտենալով, եղբայրներ, ջթուլանքն ու չվհատվենք, այլ պիտո՞ւր տով և հաստատուն հավատով հո՞ժարական հարձակվենք այն թշնամիների վրա, որ վեր են բարձրացել, գալիս են մեզ վրա: Մեր հույսը կրկնակի է երևում մեզ. եթե մեռնենք, կապրենք, և եթե մեռցնենք, միևնույն կյանքն է կանգնած մեր առաջ...»: Այս խոսքերը, որոնք արտահայտում են Վարդանանց շարժման հոգևոր մթնոլորտը, մի ամբողջ քրիստոնեական աշխարհընկալում են, որտեղ մահը այլևս վերջ չէ, իսկ կյանքը միայն երկրային գոյությունը չէ: Այստեղ ձևավորվում է այն մտածողությունը, որը դարձավ հայ ժողովրդի պատմության առանցքային հանգրվաններից մեկը՝ հավատի, ազատության և ինքնության համար անձնագործ պայքարի աստվածաբանությունը:

Քրիստոնեական հավատքի կենտրոնական ճշմարտություններից մեկն այն է, որ մահը կորցրել է իր վերջնական իշխանությունը: Վարդանանց դարաշրջանի հոգևոր առաջնորդների համար այս համոզմունքը գործնական մշակակարգում ունեւր. մահից չվախենալը ոչ թե ինքնանպատակ խիզա-

խություն էր, այլ հավատի տրամաբանական հետևանք: Երբ մարդ վստահ է, որ կյանքը շարունակվում է մահվանից հետո աստվածային օբևաններում, մահը դադարում է սահաբեկիչ ուժ լինելուց: Սա քրիստոնեական մտածողության խորքային դրսևորում է: Այստեղ հաղթանակը չափվում է ոչ թե կենսաբանական գոյատևմամբ, այլ հավատարմության ճշմարտությամբ: Թշնամուն հաղթելը և նահատակվելը նույն ուղղությամբ են տանում՝ դեպի կյանք, որովհետև երկունս էլ իրականացվում են Աստծու կամքով և հավատքով: Վարդանանց պայքարում հստակ ընդգծվում է, որ մահն ու կյանքը հակադրություններ չեն, այլ միևնույն ճշմարտության տարբեր դրսևորումներ:

Վարդանանց պատերազմը հենց այս իմաստով է բացահիլ. այն պատերազմ էր ոչ թե տարածքի կամ իշխանության, այլ հավատի և հոգևոր ազատության համար: Հոգևորականներն այստեղ հանդես եկան ոչ որպես կողքից դիտողներ, այլ որպես առաջնորդներ, քարոզիչներ, մխիթարիչներ և ոգեշնչողներ: Ղևոնդ Երեցի և նրա նման քաջարի հոգևորականների խոսքը մարտի դաշտում նույնքան գորեղ էր, որքան սուրը՝ զինվորի ձեռքում:

Վարդանանց պայքարն արդար և անհրաժեշտ դիմադրություն է, ոչ թե ագրեսիա: Այն իրականացվում է «հոժարական»՝ գիտակցաբար և ազատ կամքով, ինչը քրիստոնեական բարոյագիտության մեջ առանձնահատուկ կարևորություն ունի:

Մեր օրերում թշնամիներն այլևս կարող են զենքի չդիմել, այլ դրա փոխարեն իրենց պայքարն իրականացնել չարանեմո գաղափարներով, անտարբերության քարոզներով, արժեհամակարգի քայքայմամբ: Սակայն դիմակայելու սկզբունքը նույնն է. ջթուլանալ, չվհատվել, պահպանել հավատքն ու ինքնությունը: Այս պատգամը հատկապես կարևոր է մեր օրերում, երբ հասարակությունը կանգնած է բարոյական ու հոգևոր ընտրությունների առաջ: Վարդանանց մտածողությունը մեզ հիշեցնում է, որ կյանքը չի չափվում միայն ապրած տարիներով, այլ նաև աներեր հավատով և աստվածասեր ու ազգանվեր ընթացքով:

Ղևոնդ Երեցի մամանտիպ պատգամներից է հետևյալը. «Թ՛րո՛ղ ոչ ոք ձեր բաժինը ձեզնից չկտրի և ձեզ օտար ու խորթ դարձնելով՝ բաժնից զրկի...»: 5-րդ դարի մեծագույն հոգևոր առաջնորդը կոչ է անում պահպանել անհատական, հոգևոր և ազգային ինքնությունը, պաշտպանել հավատքն ու արժանապատվությունը, չտրվել արտաքին ճնշումների կամ օտար ազդեցությանը: Այս խոսքը ժամանակին ուղղված էր հավատավոր ժողովրդին և հոգևորականներին՝ մշտապես հիշեցնելով, որ հավատքը, հոգևոր ժառանգությունը և ազգային արժեքները անձնական և հանրային կյանքի անբաժան հիմնասյուներն են: Այսօր էլ մեր հոգևորականությունը նվիրվածությամբ, սիրով ծառայություն է մատուցում ժողովրդին և Աստծուն:

Ղևոնդ Երեցի այս պատգամը նաև ազգային ու հավաքական ինքնության մասին է: Երբ մարդը կամ համայնքը կորցնում է իր «բաժինը», ենթարկվում է օտար ազդեցության, դառնում օտար ու խորթ իր սեփական պատմության, մշակույթի ու հավատքի նկատմամբ: Վարդանանց պատերազմը, Ղևոնդ Երեցի և նրա աշակերտների գործունեությունը վառ օրինակ են այն մասին, որ հավատքի համար անձնագործ լինելը և ազգային ինքնությունը պահպանելը անմիջապես կապված են: Ղևոնդն առաջնորդեց ժողովրդին, հորդորեց չվախենալ մահից, պաշտպանեց հավատքը և ապահովեց, որ «բաժնից զրկված չլինեն», իսկ դա դարձավ ոչ միայն հոգևոր, այլև ազգային պարտք՝ հանուն երկրի և ազգային եկեղեցու:

Ղևոնդ Երեցի «Թ՛րո՛ղ ոչ ոք ձեր բաժինը ձեզնից չկտրի» խոսքը ոչ միայն հոգևոր պատգամ է, այլև հավատի, արժանապատվության և ազգային ինքնության փիլիսոփայություն: Այն հաստատում է, որ անհատական և հավաքական «բաժնի» պահպանությունը հիմնարար է ինչպես հոգևոր, այնպես էլ ազգային կյանքում: ➤ էջ 6

Տյառնընդառաջի կրակը՝ իբրև Հովհաննու Ավետարանի լույս

← էջ 3

«Իսկ երբ Մովսեսի օրենքի համաձայն՝ Մարիամի մաքրվելու օրերը լրացան, մանկանը բերեցին Երուսաղեմ՝ Տիրոջը ներկայացնելու, ինչպես Տիրոջ օրենքում է գրված. «Ամեն արու, որ արգանդ բացի, Տիրոջ համար սուրբ կոչվի»» (Ղուկ. Բ 22–23): Սա նշանակում է, որ բացի Մովսեսական օրենքից և առաջնեկ արու զավակին՝ իբրև Աստուծո Սուրբի, Տաճարին ընծայելու կարգից՝ հրեա ժողովրդի համար մեծագույն առիթ էր գնալու Տաճար՝ ընդառաջ Տիրոջը և առավելաբար գնալու մեծագույն ընծայով՝ առաջնեկ զավակով: Այստեղ է, որ տեղի ունեցավ հայտնի հանդիպումը Սիմեոն Ծերունու հետ, որը, Սուրբ Հոգով առաջնորդված, Մանկան մեջ ճանաչեց սպասված Մեսիային և ասաց. «Իմ աչքերը տեսան Քո փրկությունը, որ պատրաստեցիր բոլոր ժողովուրդների առաջ, լույս՝ հեթանոսներին լուսավորելու և փառք՝ Քո ժողովրդի՝ Իսրայելի համար» (Ղուկ. Բ 30–32): Այս վկայությունն ինքնին ցույց է տալիս, որ Տյառնընդառաջի խորքային առանցքը Լույսն է՝ ոչ առարկայական, այլ փրկարար Լույսը, որ Քրիստոսն է: «Երոնշյալ մեջբերման մեջ Սիմեոն Ծերունու՝ «...Լույս՝ հեթանոսներին լուսավորելու» (Ղուկ. Բ 32) արտահայտությունը Տյառնընդառաջը դարձնում է միսիոներական տոն և ինչ-որ իմաստով ցույց տալիս քրիստոնեության միսիոն: Այն հիշեցնում է, որ Լույսը չի պահվում մեկ ժողովրդի կամ համայնքի համար, այլ կոչված է լուսավորելու բոլոր ազգերին: Տյառնընդառաջի կրակը նաև փոխանցման նշան է՝ լույսից լույս:

Տյառնընդառաջի պատմության մեջ հաճախ երկրորդ գծում են մնում Սիմեոն Ծերունու և Աննա մարգարեուհու կերպարները, սակայն նրանք ներկայացնում են համայնքի սպասման մախթորին: Ղուկաս Ավետարանիչն այդ ծերունու մասին ասում է. «Այդ մարդն արդար ու աստվածավախ էր և Իսրայելի միսիոնարություն էր ակնկալում, և Սուրբ Հոգին նրա վրա էր» (Ղուկ. Բ 25): Ավետարանիչը հիշատակում է նաև Աննա մարգարեուհուն և ասում. «Գրեթե ութունչորս տարեկան այրի էր. տաճարից չէր հեռանում, ծոմապահությամբ ու աղոթքով գիշեր-ցերեկ Աստծուն էր ծառայում» (Ղուկ. Բ 37): Նրանց կյանքը ցույց է տալիս, որ Լույսը տեսնում են նրանք, ովքեր երկար ժամանակ պատրաստվել են իրենց ներաշխարհը: Տյառնընդառաջը, այսպիսով, դառնում է հոգևոր զգոնության տոն:

Այդ, Տիրոջ ընդառաջում տեղի է ունենում Տաճարում, ինչը խորապես խորհրդանշական է: Տաճարը Հին Կտակարանում Աստծո ներկայության վայրն էր, սակայն Տյառնընդառաջով բացահայտվում է, որ իրական Տաճարը Քրիստոսն է. «Քանիցեք այս տաճարը, և երեք օրում ես կվերականգնեմ այն» (Հովհ. Բ 19): Եկեղեցին՝ որպես Քրիստոսի Մարմին, դառնում է այդ հանդիպման շարունակական կրակը, իսկ Տյառնընդառաջը՝ եկեղեցական կյանքի նախապատկեր:

տոսի Մարմին, դառնում է այդ հանդիպման շարունակական վայրը, իսկ Տյառնընդառաջը՝ եկեղեցական կյանքի նախապատկեր:

«Տյառնընդառաջ» անվան ստուգաբանությունը և ավանդապատումը

«Տյառնընդառաջ» բառը հայերենում ունի աստվածաբանական խորք. բառացիորեն նշանակում է «Տիրոջը ընդառաջ գնալ»: Ժողովրդական և ավանդական մեկնություններից մեկի համաձայն՝ հրեա ժողովուրդը, լսելով Տիրոջ ծննդյան ավետիսը, գիշերով վառեց ջահերը և դուրս եկավ Նրան ընդառաջ: Թեպետ այս պատմությունը չունի սուրբգրային ուղղակի արձանագրում, այն այնուամենայնիվ արտահայտում է խորապես ավետարանական ճշմարտություն՝ Լույսը ճանաչելու և Նրան ընդառաջ գնալու գաղափարն ու ոգին:

Այս ավանդապատումը այլաբանական իմաստով ժամանակից դուրս է գալիս և դառնում յուրաքանչյուր քրիստոնյայի կյանքի օրինակաբանություն. ամեն օր մարդը կոչված է իր սրտի ջահը վառելու, որպեսզի խավարի միջով քայլելով՝ ընդառաջ գնա Տիրոջը, ինչպես գրված է. «Ձեր մեջ եղող լույսը թող լուսավորի մարդկանց առաջ» (Մատթ. Ե 16):

Տյառնընդառաջի կրակը և նրա քրիստոնեական խորհուրդը

Տյառնընդառաջի կրակը չի կարելի հասկանալ որպես պաշտամունքային առարկա կամ ինքնանպատակ ծես: Այն խորհրդանշական է, իր իմաստն ստանում է միայն Ավետարանի լույսի ներքո և առանց Ավետարանի ոգու՝ առանձին, չունի որևէ աղետ մեր քրիստոնեական ու վարդապետական մտքի հետ: Հովհաննու Ավետարանի նախաբանը հստակ սահմանում է այս կրակի և նույն կրակից ճառագայթող լույսի էությունը. «Կյանքը Նրանով էր, և կյանքը մարդկանց լույսն էր» (Հովհ. Ա 4):

Տոնի կրակն այս իմաստով խորհրդանշան է ոչ թե աստվածացված տարր, այլ ճանապարհ լուսավորող ջահ, այն լույսը, որով մարդը, լուսավորելով իր քայլերը, շարժվում է դեպի իրական Լույս՝ Քրիստոս: Ինչպես նավերի համար փարոսի լույսն է ցույց տալիս ապահով մավահանգիստը, այնպես էլ Տյառնընդառաջի կրակը մատնանշում է Քրիստոսին, բայց ինքնին նպատակ չէ: Ինչպես փարոսի լույսը չի փրկում նավը իր մեջ, այլ ուղղություն է ցույց տալիս, այնպես էլ Տյառնընդառաջի կրակը չի փրկում ինքնին, այլ մարդու հայացքն ուղղում է դեպի Փրկիչ: Խավար ծովում նավը չի փնտրում կրակը, այլ այն Լույսը, որն առաջնորդում է դեպի Նոր Կտակարանում այս նախատիպերը

ափ: Սաղմոսերգուն ասում է. «Քո խոսքը ճրագ է իմ ոտքերի համար և լույս՝ իմ ճանապարհի համար» (Սաղմ. ԾԺԸ 105). հենց այս մտայնությամբ է պետք ընկալել Տյառնընդառաջի կրակը և նույն գիտակցումով վերաբերվել տոնի ծիսական շերտին: Սաղմոսերգուի պատկերած ճրագը Տյառնընդառաջի խորքային խորհուրդն է:

Տյառնընդառաջի Լույսը Հովհաննու Ավետարանում

Հովհաննու Ավետարանի առաջին գլուխը քրիստոնեական լույսի աստվածաբանության հիմնասյունն է. «Ե՛մարիտ լույսն էր, որ լուսավորում է ամեն մարդու, որ աշխարհ է գալիս» (Հովհ. Ա 9): Տյառնընդառաջը հենց այս գալուստի ծիսական արտահայտությունն է: Կրակն այստեղ ոչ թե վերջնական նպատակ է, այլ մթության միջով դեպի Քրիստոս առաջնորդող լույսի նշան: Տյառնընդառաջի տոնը՝ իր ողջ բովանդակությամբ, ուղղված է դեպի Քրիստոս՝ որպես կյանքի, փրկության և ճշմարիտ Լույսի աղբյուր: Տոնի կրակը ոչ թե կրակապաշտական մնացորդ է, այլ ավետարանական խորհրդանշան, որ հիշեցնում է մարդուն իր կոչման մասին՝ մթության միջով քայլել դեպի Լույսը, ջահը ձեռքին, սիրտը՝ վառված հավատով: Ինչպես ասում է Քրիստոս. «Ես եմ աշխարհի լույսը. ով իմ հետևից գա, նա խավարի մեջ չի քայլի, այլ կյանքի լույսը կընդունի» (Հովհ. Ը 12):

Լույսի տիպաբանությունը Սուրբ Գրքում՝ կրակից մինչև Քրիստոս

Սուրբ Գրքում լույսի և կրակի պատկերներն ունեն աստիճանական բացահայտում: Հին Կտակարանում կրակը հաճախ հանդես է գալիս որպես Աստծո ներկայության նշան. երբ Մովսես մարգարեին Տիրոջ հրեշտակը երևաց վառվող մորեմու միջոց, մարգարեն տեսավ, որ «...մորեմին կրակով վառվում էր, բայց չէր սպառվում» (Ելք Գ 2), որն էլ իր հերթին Աստծո կենդանի ներկայության նախատիպն է: Հին Ավետարանում Աստծո առաջնորդության մի դրսևորում է նաև սյունածև կրակը, որ գիշերն առաջնորդում էր Իսրայելի ժողովրդին անապատում. «Տերը գնում էր նրանց առջևից՝ ցերեկը ամպի սյունով ճանապարհի ցույց տալու նրանց, իսկ գիշերը՝ կրակի սյունով, որ նրանց լույս տա...» (Ելք ԺԳ 21), որն էլ մեզ՝ քրիստոնյաներիս, ցույց է տալիս, որ հոգու խավարի մեջ ժողովուրդը, առանց աստվածային լուսավորության, չի կարող քայլել: Սակայն այս բոլոր պատկերները մնում են նախապատրաստական և սովորաբար բուն Լույսի համար: Նոր Կտակարանում այս նախատիպերը

Մուղնիի Ավետարան, 11-րդ դար

իրենց լույսն են գտնում Քրիստոսով: Այլև ոչ թե կրակն է առաջնորդում, այլ Անձը՝ Լույսը, որը մարմին առավ: Հովհաննու Ավետարանը վկայում է. «Եվ Բանը մարմին դարձավ ու բնակվեց մեր մեջ...» (Հովհ. Ա 14): Տյառնընդառաջի կրակը հենց այս անցումն է խորհրդանշան սովորից դեպի ճշմարտություն, նշանից դեպի բուն Լույս:

Տյառնընդառաջի կրակը միաժամանակ խորհրդանշան է Աստծո հայտնության երկնալույսի. առաջնադեպ է Հին Ավետարանի կրակը՝ Աստծո ներկայության խորհրդավոր նշանը, և ապա՝ Նոր Ավետարանի Լույսը՝ մարմնացած Ե՛մարտությունը՝ Հիսուս Քրիստոս:

Հովհաննու Ավետարանի Լույսը՝ Տյառնընդառաջի առանցք

Հովհաննու Ավետարանի առաջին գլուխը ոչ միայն քրիստոնեական հռչակում է, այլև Տյառնընդառաջի բանալի: Հովհաննու Ավետարանի հետևյալ հատվածը՝ «Ե՛մարիտ լույսն էր, որ լուսավորում է ամեն մարդու, որ աշխարհ է գալիս» (Հովհ. Ա 9), նշանակում է, որ նախորդ բոլոր լույսերը մասնակի էին: Եթե Տյառնընդառաջի կրակը կարվի ավետարանական այս հռչակումից, կկորցնի իր իմաստը: Բայց երբ այն ընթերցվում է Հովհաննու Ավետարանի լույսի ներքո, դառնում է վկայություն Քրիստոսի և Նրա Փրկարար Լույսի մասին:

Շարունակելի

Հովհաննես սրկ. ԷԿԻՆՅԱՆ
Դիանա ՔՈՉԱՐՅԱՆ

Հանուն հավատքի պատերազմելու գաղափարը Սուրբ Գրքում

Նանուն հավատքի պատերազմելու գաղափարը Սուրբ Գրքում ամենաբնութագրավոր և միաժամանակ ամենաբարդ երևույթներից է: Այն հաճախ ենթարկվել է միակողմանի մեկնաբանությունների կամ ընկալվել է որպես սրբացված բռնություն, երբեմն էլ ամբողջությամբ մերժվել՝ որպես քրիստոնեական սիրո ուսմունքին հակասող երևույթ: Սակայն Աստվածաշնչի ամբողջական ընթերցումն ու համակողմանի ուսումնասիրությունը ցույց են տալիս, որ հավատքի համար մղվող պայքարը երբեք չի սահմանափակվում ռազմական գործողություններով, այն ունի բազմաշերտ պատմական, բարոյական, հոգևոր և վախճանաբանական իմաստ և:

Հավատքի համար պատերազմը Հին Կտակարանում. պատմական և աստվածային Ուխտի իրագործման հարթություն: Հին Կտակարանում պատերազմը ներկայացվում է ոչ միայն քաղաքա-

կան կամ տարածքային պահանջներից մղված հակամարտություն, այլև նախ և առաջ աստվածային Ուխտի պահպանման և իրագործման միջոց: Իսրայելի ժողովուրդն Աստծո կողմից ընտրված համայնքն էր, որի գոյությունն ու պատմական առաքելությունը պայմանավորված են Աստծուն հավատարմությամբ: Ուստի՝ հավատքի դեմ ուղղված յուրաքանչյուր վտանգ ընկալվում է ոչ թե պարզապես արտաքին սպառնալիք, այլ գոյաբանական մարտահրավեր, որն ուղղված է ժողովրդի հոգևոր ինքնությանը և Ուխտի շարունակականությանը:

Ելից և Հեսուի գրքերում պատերազմները բնութագրվում են որպես «Տիրոջ պատերազմներ». «Տերը պիտի պատերազմի ձեր փոխարեն, իսկ դուք լռեք» (Ելք 14:14): Այս խոսքը ցույց է տալիս, որ պատերազմը չի դիտարկվում որպես մարդկային մախաձեռնության կամ ռազմական կարողության

արդյունք, այլ որպես աստվածային միջամտության և դատաստանի գործիք: Իսրայելի հաղթանակը պայմանավորված չէ զորքի թվով կամ զենքով, այլ Աստծո ներկայությամբ և կամքով: Այս կերպ պատերազմի գաղափարը դուրս է գալիս սովորական պատմական տրամաբանությունից և դառնում աստվածաբանական իրողություն:

Սակայն կարևոր է ընդգծել, որ Հին Կտակարանում պատերազմը երբեք ինքնամատակ չէ և չի ընկալվում որպես բացարձակ արժեք: Այն սերտորեն կապված է բարոյական պատասխանատվության հետ: Երբ Իսրայելը մտնում է ուխտին հավատարիմ, պատերազմը հանդես է գալիս որպես ազատագրող և պաշտպանիչ ուժ, իսկ երբ ժողովուրդը շեղվում է հավատքից և ընկնում կռապաշտության մեջ, նույն այդ պատերազմը վերածվում է աստվածային պատժի: Այս տրամաբանությունը հստակ արտահայտվում է Դատավորաց

և Թագավորաց գրքերում, որտեղ ռազմական պարտությունները բացատրվում են ոչ թե ռազմավարական ձախողումներով, այլ հոգևոր անկմամբ:

Ուխտաբանական այս ընկալումը ցույց է տալիս, որ պատերազմը Հին Կտակարանում ունի դաստիարակչական և մաքրագործող նշանակություն: Այն նպատակ ունի ոչ թե ոչնչացնել հակառակորդին, այլ վերանորոգել ուխտը և վերականգնել ժողովրդի հավատարմությունը Աստծուն: Այդ պատճառով մարգարեներն անընդհատ հիշեցնում են, որ արտաքին հաղթանակն արժեք չունի, եթե ներքին ապաշխարություն չկա. «Լվացվեք, մաքրվեք, իմ աչքի առաջ ձեր չար արարքները թոթափեք ձեզանից, վերջ տվեք ձեր չարագործություններին: Սովորեք բարիք գործել, որդարություն փնտրեք, փրկեք արկվածներին, արդարադատ եղեք որբի հանդեպ, իրավունք տվեք այրուն» (Ես. 1:16–17):

Մարգարեական գրքերում (Եսայի, Երեմիա, Եզեկիել) աստվածաբանական շեշտադրումն աստիճանաբար փոխվում է. պատերազմն այլևս ընկալվում է ոչ միայն որպես արտաքին թշնամու դեմ մղվող պայքար, այլև նախ և առաջ ներքին անհավատության և բարոյական ապականության դեմ պայքար: Թշնամի է դիտարկվում ոչ միայն օտար, հեթանոս ժողովուրդը, այլև չար ու աստվածուրաց սիրտը, որ շեղվել է Աստծուց և հաստատյալ կարգերից: Այս շրջադարձը հող է նախապատրաստում աստվածաբանական այն ընթացման համար, որի վրա հետագայում կկառուցվի Նոր Կտակարանի հոգևոր պատերազմի ուսմունքը:

Այսպիսով՝ Հին Կտակարանում հանդես է գալիս որպես պատմական, կրոնական և բարոյական իրականություն, որտեղ արտաքին պատերազմն անբաժան է ներքին հոգևոր վիճակից: ➔ էջ 7

Վարք Ղևոնդյանց կամ Հայ Եկեղեցու պատմական առաքելությունը

Հարցազրույց Տ. Վրթանես քին. Բարդախանի հետ

— Տեր Վրթանես, ի՞նչ նշանակություն ունեցան Սուրբ Ղևոնդյանց քահանաների սխրանքն ու նահատակությունը հայ հոգևոր-ազգային ինքնության պահպանման գործում:

— Սրբը Ղևոնդյանց քահանաների նահատակությունն առանցքային դեր է ունեցել հայ հոգևոր-ազգային ինքնության պահպանման գործընթացում: Նրանք մարմնավորեցին այն սկզբունքը, ըստ որի՝ քրիստոնեական հավատքը հայ ժողովրդի համար ոչ միայն կրոնական պատկանելություն է, այլև ազգային ինքնագիտակցության հիմնասյուն: Ղևոնդյանց վկայությանը հաստատվեց Յայոց Եկեղեցու պատմական առաքելությունը՝ լինել ոչ միայն հոգևոր կառույց, այլ նաև ազգային զոյապահպանության կրող:

— Ղևոնդյանց քահանաները ինչպե՞ս են ոգեշնչել հայոց գործի Ավարայրի ճակատամարտում:

— Ղևոնդյանց քահանաները Ավարայրի ճակատամարտում հանդես եկան որպես հոգևոր առաջնորդներ՝ զորքին ներշնչելով հավատքի և զոհաբերության գիտակցություն: Նրանց քարոզչական և աղոթական ներկայությունը նպաստեց նրան, որ պայքարն ընկալվի ոչ միայն որպես ռազմական դիմակայություն, այլև որպես հավատքի և հոգևոր ազատության պաշտպանություն: Այդ ընկալումն էր, որ Ավարայրը վերածեց հոգևոր հաղթանակի՝ անկախ ռազմաքաղաքական արդյունքի:

— Գարեգին Նժդեհն ասում էր՝ Եկեղեցին Եկեղեցի է իր նահատակներով, և չկա կյանքն ազգին և հայրենիքին պատարագելու չափ մեծ երջանկություն աշխարհում: Յայոց Եկեղեցին ազգային Եկեղեցի է, և «վասն հաւատոյ, վասն հայրենեաց» սրբազան գաղափարը նրան առաջնորդել է Ավարայրից ցայսօր: Ինչպե՞ս է Ղևոնդյանց կերպարը ներգործել հայ ապագա հոգևորականության գաղափարատիրի ձևավորման վրա:

— Ղևոնդյանց կերպարը էական ազդեցություն է ունեցել հայ հոգևորականության դասական տիպարի ձևավորման վրա: Յայոց Եկեղեցու ինքնընկալման մեջ հոգևորականը կոչված է ծառայելու ոչ միայն եկեղեցական միջավայրում, այլ նաև ազգային կյանքի վճռորոշ պահերին: «Վասն հաւատոյ, վասն հայրենեաց» գաղափարախոսությունը դարձավ հոգևոր ծառայության ազգային հիմք՝ սերնդեսերունդ փոխանցվելով որպես պարտավորություն և ուղեցույց:

— Յայտնի է, որ 44-օրյա պատերազմին մասնակցել են բանակում ծառայող զինվորացիները՝ նաև

Դուք, և կամավորական հոգևորականները: Ինչպե՞ս եք գնահատում հոգևորականների դերը պատերազմում և խաղաղության ժամանակ՝ հայրենիքի և հավատքի պաշտպանության գործում:

— Պատերազմական պայմաններում հոգևորականության դերը դրսևորվում է զինվորի հոգեբանական և բարոյական կայունության ապահովման գործում: 44-օրյա պատերազմի ընթացքում զինվորացիներն ու կամավոր հոգևորականները իրականացրել են հոգևոր խնամք՝ գտնվելով զինվորի անմիջական միջավայրում: Խաղաղ ժամանակներում ևս այդ ծառայությունը կարևոր նշանակություն ունի բանակի ներքին դիմադրողականության և արժեհամակարգային կայունության պահպանման համար:

— Վարդանանց ճակատամարտը խորհրդանշում է քրիստոնեական հավատքի և ազգային ինքնության պաշտպանության միասնական պայքար: Ի՞նչ զուգահեռներ եք տեսնում Արցախյան և Վարդանանց պատերազմների միջև:

— Վարդանանց և Արցախյան պատերազմների միջև հնարավոր է տեսնել էական գաղափարական ընդհանրություններ: Երկու դեպքում էլ հայ ժողովուրդը կանգնած է եղել ինքնության, արժեհամակարգի և գոյության պահպանման հիմնարար խնդրի առաջ: Թեպետ պատմական և քաղաքական համատեքստեր տարբեր են, սակայն պայքարի խորքային շարժառիթը նույնն է՝ հավատքի և ազգային ինքնության պաշտպանությունը արտաքին ճնշումների պայմաններում:

— Յայ հոգևորականության Ղևոնդյանց վարքի ուրիշ դրսևորումներ ևս հայտնի են պատմության ընթացքում՝ Ֆիդայական շարժման ժամանակ, Առաջին աշխարհամարտում, Սարդարապատի, Բաշ-Ապարանի, Ղարաքիլիսայի հերոսամարտերում և այլուր: Ի՞նչ խորհրդանշական դրվագներ կառանձնացնեք:

— Յայոց պատմության ընթացքում բազմիցս արձանագրվել են Ղևոնդյանց վարքի շարունակական դրսևորումներ: Ազատագրական շարժումների, Առաջին աշխարհամարտի և ազգային հերոսամարտերի ընթացքում հոգևորականությունը հանդես է եկել որպես ազգային դիմադրության գաղափարական և հոգևոր հենարան: Այդ դրվագները վկայում են, որ Յայոց Եկեղեցին պատմակա-

մորեն կիսել է իր ժողովրդի ճակատագիրը:

— «Անկրոն էակը հրաշունչ զինվոր չի դառնա», — ասում էր Նժդեհը: Կապտոնեք որևէ դեպք Ձեր հոգևոր ծառայության ընթացքում, երբ հայ զինվորի կամ հավատացյալի ոգեշնչման մեջ զգացել եք նահատակների վարքի ազդեցությունը:

— Իմ հոգևոր ծառայության ընթացքում բազմիցս առիթ են ունեցել նկատելու, որ նահատակների օրինակն էական ազդեցություն է գործում զինվորի և հավատացյալի հոգևոր վիճակի վրա: Վարդանանց և Ղևոնդյանց հիշատակը հաճախ դառնում է ներքին զորացման աղբյուր՝ նպաստելով պատասխանատվության և զոհաբերության գիտակցման խորացմանը:

— Սույն թվականի հունվարի 29-ին՝ Յայոց բանակի տոնին հաջորդող օրը, Յայ պաշտպանության նախարար Ս. Պապիկյանի հրամանով լուծարվեց Յայ ՁՈՒ Յոզևոր ծառայությունը Յայ պաշտպանության նախարարության համակարգում: Ի՞նչ բացասական հետևանքներ կարող է ունենալ դա Յայոց բանակի մարտունակության և բարոյահոգեբանական վիճակի վրա:

— Բանակում հոգևոր ծառայության դադարեցումը կարող է բացասաբար անդրադառնալ զինծառայողների բարոյահոգեբանական վիճակի վրա: Յոզևորականության ներկայությունը կարևոր գործոն է սթրեսային իրավիճակներում զինվորի ներքին հավասարակշռությունը պահպանելու համար: Այդ համակարգի բացակայությունը կարող է թուլացնել բանակի ներքին համախմբվածությունն ու արժեքային հիմքերը:

Բանակում զինվորացիների ծառայության լուծարումը չի կարող դիտարկվել միայն որպես վարչարարական կամ կառուցվածքային փոփոխություն: Այն ունի խորքային սոցիալ-հոգեբանական և արժեքային հետևանքներ, որոնք անհրաժեշտ է քննարկել առանց հուզականության, բայց նաև առանց ձևական ընդհանրացումների:

Առաջին հերթին պետք է արձանագրել, որ զինվորացի բանակում դասական իմաստով հոգևորականից ավելի լայն դեր ունի: Նա ոչ իրաժանատար է, ոչ վերահսկող, այլ միջնորդ՝ զինվորի և համակարգի միջև: Շատ դեպքերում հենց զինվորացիներն են մասնակցել միջամտմանը լարվածությունների մեղմմանը, ծառայության ընթացքում առաջացած բարոյա-

հոգեբանական ճգնաժամերի հաղթահարմանը, զինվորի ներքին դիմադրողականության ամրապնդմանը: Նրա բացակայությունը կարող է հանգեցնել այն բանին, որ նման խնդիրները կան կմնան չլուծված, կամ կփորձեն լուծվել բացառապես վարչական մեխանիզմներով, որոնք միշտ չէ, որ արդյունավետ են փակ ռազմական միջավայրում:

Երկրորդ կարևոր հանգամանքը բանակում առաջացող հոգևոր-արժեքային վակուումն է: Բանակը փակ ինստիտուտ է, որտեղ գաղափարական ու արժեքային դատարկությունը հազվադեպ է երկար պահպանվում: Պաշտոնական, վերահսկելի հոգևոր ներկայության բացակայության պայմաններում այդ վակուումը կարող է լցվել ոչ ինստիտուցիոնալ, անկառավարելի կրոնական ազդեցություններով: Խոսքը չի վերաբերում միայն զանգվածային երևույթներին: Ուղեցույցի առանձին դեպքերը կարող են ունենալ համակարգային հետևանքներ:

Այս համատեքստում առանձնակի ուշադրության է արժանի աղանդավորական խմբերի հնարավոր ակտիվացումը: Երբ բանակում չկա հաստատված և պետության կողմից վերահսկվող հոգևոր ծառայություն, վերահսկողությունը կրոնական ներգործությունների նկատմամբ դառնում է ոչ թե կանխարգելիչ, այլ ռեակտիվ: Սա կարող է ստեղծել պայմաններ փակ խմբային ազդեցությունների, ներքին պառակտումների և զինվորների գաղափարական մանիպուլյացիայի համար:

Բացի այդ՝ որոշ կրոնական հասանքներ հայտնի են զինվորա-

կան ծառայության, զենք կրելու կամ ռազմական պարտականության նկատմամբ բացասական վերաբերմունքով: Եթե նման գաղափարները չվերահսկվեն, դրանք կարող են աստիճանաբար ձևավորել ծառայությունից խուսափելու, դասալքության կամ պարտագնացության բարոյական լեզդիտման գաղափարական հիմքեր: Այստեղ խոսքը ոչ թե անհատի հավատքի ազատության սահմանափակման, այլ բանակի գործունակության պահպանման մասին է:

Վերջապես, պետք է ընդգծել, որ հարցը չի վերաբերում միայն կրոնական գործունի: Այն առնչվում է բանակի ներսում վստահության, հոգեբանական կայունության և ներքին համերաշխության համակարգին: Գնդերեցների իմաստուն և արդյունավետ աղ ծառայողի բաղադրիչներից մեկն էր, և դրա վերացումը՝ առանց փոխարինող մեխանիզմների ներդրման, կարող է ստեղծել դժվար կանխատեսելի ռիսկեր:

Յետևաբար՝ զինվորացիների ծառայության լուծարումը պահանջում է ոչ թե լուռ ընդունում կամ մերժում, այլ խորքային մասնագիտական քննարկում՝ հաշվի առնելով բանակի առանձնահատկությունները և ազգային անվտանգության շահերը:

— Ի՞նչ ազդեցություն կարող են ունենալ Ղևոնդյանց և Վարդանանց կերպարները երիտասարդ սերնդի հոգևոր և հայրենասիրական դաստիարակության վրա:

— Ղևոնդյանց և Վարդանանց կերպարները կարևոր դաստիարակչական նշանակություն ունեն երիտասարդ սերնդի համար: Նրանք ներկայացնում են հավատքի, ազգային պատասխանատվության և անձնագիտության ամբողջական օրինակ, որը կարող է նպաստել գիտակից քաղաքացիական և հայրենասիրական դիրքորոշման ձևավորմանը:

— Ի՞նչ խորհուրդ կտաք հավատացյալներին՝ ներկայիս ռազմական մարտահրավերներին ու հոգևոր փորձություններին դիմակայելու համար:

— Ներկայիս մարտահրավերների պայմաններում հավատացյալներին խորհուրդ են տալիս պահպանել հոգևոր զգոնությունը, ամրապնդել հավատքը և մնալ ազգային ու եկեղեցական ինքնության շրջանակում: Պատմական փորձը ցույց է տալիս, որ հոգևոր ամրությունը վճռորոշ գործոն է թե՛ փորձությունների հաղթահարման, թե՛ ազգային վերականգնման ճանապարհին:

Հարցազրույցը՝ ԱՆԻ ՆԱԶԱՐՅԱՆԻ

Սուրբ Ղևոնդ Երեցի կենսական և վերժամանակյա պատգամները

← էջ 4
Յիշատակելով Վարդանանց պատերազմը, հին և նոր հայ հոգևորականների օրինակները՝ այս ուսմունքը դառնում է ուղեցույց՝ հավատքի, անձնագիտության և ազգային ինքնության պաշտպանությունը նույն ոգով ապահովելու այսօր ևս:

Այսպիսով՝ Սուրբ Ղևոնդ Երեցի կենսական և վերժամանակյա պատգամները Վարդանանց սխրանքի խորապատկերում ներկայանում են որպես հայ քրիստոնեական ինքնագիտակցության և գոյաբանական ընտրության ամբողջական ուսմունք: Ղևոնդ Երեցը միայն պատմական դեմք կամ նահատակ քահանա չէ, այլ նաև իմաստուն առաջնորդ, որի խոսքը ծնվել է կյանքի և մահվան սահմա-

նագծին և այդ պատճառով էլ անդրանցում է իր ժամանակը: Ազատությունը նրա համար արտաքին պայմանների արդյունք չէ, այլ ներքին վիճակ՝ ճշմարտությանը հավատարիմ մնալու կարողություն: Նրա հիմնական պատգամը հաստատում է, որ հավատքը տեսություն չէ, այլ կենսածն, իսկ մահը երբ ընդունվում է ճշմարտության և Քրիստոսի համար, դադարում է լինել կործանում և վերածվում է վկայության: Ղևոնդ Երեցի համար մահվան հաղթահարումն իրագործվում է ոչ թե մարմնի փրկությամբ, այլ հոգու՝ իր ընտրությանը հավատարիմ մնալով: Այս ընկալումն է, որ դարձավ Վարդանանց սխրանքի ներքին շարժիչը՝ փոխակերպելով պատմական բախումը հոգևոր հաղթանակի:

Վարդանանց պայքարի մեջ Ղևոնդ Երեցի պատգամները բացահայտում են հավատքի և ազգային ինքնության անբաժանելի միությունը: Նրա խոսքում հայրենիքը պաշտպանելը չի տարանջատվում Աստծուն հավատարմությունից: Ազգային գոյությունը դիտվում է որպես հոգևոր համաձայնություն, իսկ հոգևորականը՝ որպես այդ համաձայնության կենդանի կրող, որը կոչված է լինել ոչ միայն աղոթող, այլ նաև առաջնորդող, քաջալերող և անհրաժեշտության դեպքում՝ զոհվող:

Այսօր, երբ արժեքների խեղաթյուրումը, հոգևոր անտարբերությունն ու ինքնության մթագնումը կրկին մարտահրավեր են, Ղևոնդ Երեցի պատգամները շարունակ-

կում են հնչել որպես զոհություն կոչ: Դրանք հիշեցնում են, որ լույսը տեսնելը դեռ բավարար չէ, անհրաժեշտ է մնալ լույսի մեջ, չթուլանալ, չվիատվել և չզիջել այն բաժինը, որն Աստծուց է տրված:

Սուրբ Ղևոնդ Երեցի կյանքն ու խոսքը մեզ փոխանցում են մի պարզ, բայց կարևոր ճշմարտություն: Ժողովուրդներն ապրում են այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ հավատարիմ են իրենց հոգևոր ընտրությանը, և մահը կորցնում է իր իշխանությունն այնտեղ, որտեղ կյանքն ապրվում է հանուն Աստծու և ճշմարտության:

Նարեկ սրկ. ԳԱՊԱՐՅԱՆ
ՕՅԵԼՅԱ ԳԱՊԱՐՅԱՆ

Ի՞նչ փտանգավոր հետևանքների կարող է հանգեցնել ՁՈՒ Հոգևոր ծառայության դադարեցումը

Հարցազրույց ՀՀ ՁՈՒ Հոգևոր աստվածաբանության օգնական բարեշնորհի Հովհաննես արկ. Ավետիսյանի հետ

– Հովհաննես սարկավագ, Պաշտպանության նախարար Ս. Պապիկյանի հայտնի հրամանով՝ դադարեցվեց ՀՀ ՁՈՒ Հոգևոր առաջնորդության գործունեությունը ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում: Որպես ՀՀ ՁՈՒ Հոգևոր առաջնորդի օգնական՝ ինչպե՞ս եք գնահատում քաղաքական դեկլարացիայից այդ քայլը ռազմաքաղաքական սպառնալիքներով պայթյունավտանգ տարածաշրջանային այս իրավիճակում, մասնավորապես՝ դեռևս մինչև վերջ չեն հաղթահարվել հետպատերազմյան հետևանքները՝ անվտանգային ու հոգեբանական առումով:

– Նախ ցանկանում եմ նշել, որ Հոգևոր ծառայությունը Հայոց բանակում զայից տարի դառնալու էր 30 տարեկան, և այդ տարիների կուտակած փորձի ու անցած ճանապարհի ձեռքբերումների կորուստը մեզ համար նույնքան մտահոգիչ է, որքան մեր հոտին առանց հովվի թողնելը: Տարիներ շարունակ գնդերեցները բանակում ծառայել են ամբողջական միջավայրում՝ հիմնականում սահմանամերձ գործառնաբերում: Գնդերեցները թե՛ 2016 թ. քառօրյա, թե՛ 2020 թ. հուլիսյան, թե՛ 44-օրյա պատերազմներին, ինչպես նաև հետագա մարտական գործողությունների ընթացքում եղել են առաջնագծում՝ զինվորի և սպայի կողքին: Պատերազմից հետո էլ շարունակական աշխատանք են տարել թե՛ պատերազմում զոհված զինծառայողների ընտանիքների, թե՛ վիրավորված և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների հետ, որոնց մասին պարբերաբար զեկուցվել է Պաշտպանության նախարարին և ԳԾ-ի պետին: Պատերազմից անմիջապես հետո գնդերեցներն ահռելի աշխատանք են տարել զորամասերում, որպեսզի զինվորները և հատկապես նոր զորակոչվածները կարողանան պատվով և մարտական կայուն ոգով իրականացնել իրենց պատվաբեր ծառայությունը: Ուստի սա կորուստ է առաջին հերթին բանակի, սահմանին կանգնած զինվորի և սպայի համար, հետո՝ մեզ համար, որովհետև զինծառայողները մնում են առանց հոգևոր խնամքի:

– «Նա, ով ընդունում է Աստծո գոյությունը, ընդունում է նաև իր պարտականությունը հանդեպ գերագույն իրականությանը՝ ԱԶԳ, ՅԱՅՄԱՆՆԵՐ, ՊԵՏՐՎԱՐ»,- ասում էր Գարեգին Նժդեհը: Եկեղեցի-բանակ ճեղքվածքը, որն առաջացավ ՀՀ ՁՈՒ Հոգևոր առաջնորդության լուծարումից, ի՞նչ վտանգավոր հետևանքների կարող է հանգեցնել Հայոց բանակի մարտունակության և դիմադրողականության ամրապնդման գործում:

– Մի բան հստակ է, որ բանակում զինվորը մնաց առանց իր լավագույն ընկերոջ, ամենավստահելի խորհրդատուի և իր հոգու կարիքները հոգացողի՝ հոգևոր ծնողի: Մեր գնդերեցները, Սուրբ Գրքի ճշմարտությունները քարոզելու հետ մեկտեղ, զինծառայողներին ուսուցանել են եղբայրասիրություն, ամուր կամք, քաջարի ոգի և այդ ամենը փաստել իրենց անձնական օրինակով: Գնդերեց քահանաներն ու սարկավագները իրենց զորամասերում եղել են մերօրյա Ղևոնդ Երեցներ, և պատահական չէ, որ շատերն իրենց միջոցով ծառայության համար արժանացել են բարձր գնահատանքի իրամասնատարների կողմից, ինչպես նաև պարգևների ու գերատեսչական մեդալների՝ Պաշտպանության նախարարի կողմից:

– Բացասական հետևանքներ միանշանակ կանխատեսելի են նաև Զինված Ուժերի բարոյա-հոգեբանական վիճակի ուղղությանը: Բարոյական ուժը, ինչպես հայտնի է, բանակին գոտեպնդող և հաղթանակների առաջնորդող հզոր գործոն է: Բացի այդ՝ պատերազմի ժամանակ զինվորը հոգևորականի ներկայությամբ իրեն Աստծո կողմից պաշտպանված է զգում: Հայ եկեղեցու գնդերեցների բացակայության հետևանքով ի՞նչ խնդիրներ բարձրորդի կմնան Հայոց բանակում:

– Գնդերեցները նպատակային աշխատում էին հատկապես այն զինծառայողների հետ, որոնք հակված էին բանակում ոչ կանոնադրային բարքեր հաստատելուն, որը տեսել ենք, թե ինչ անդառնալի հետևանքների կարող է հանգեցնել: Գնդերեցներն աշխատել են առավել մեկուսացող զինծառայողների հետ, որպեսզի նրանք ավելի արագ ու հեշտ ինտեգրվեն ծառայությանը: Գնդերեցներն աշխատել են բռնարարի մասնակից զինծառայողների հետ, կանխել են ինքնասպանություններ ու սպանություններ, որոնց մասին ժամանակին զեկուցվել է ըստ վերադասության, և ի պատասխան՝ լսել ենք միայն դրվատանքի խոսքեր:

– Ակնհայտ է, որ կասկածի տակ է հայտնվում նաև Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու ազգային-քրիստոնեական գաղափարաբանության և արժեքային համակարգի քարոզչությունը բանակում: Աշխարհաքաղաքացիության (կոսմոպոլիտիզմ) և անկրոնականության, աղանդների և հերձվածների ներթափանցումը բաց տարածություն կարող է դառնալ անվերահսկելի, ինչը, անշուշտ, պետական անվտանգության սպառնալիքների կհանգեցնի: Ի՞նչ բացասական զարգացումներ եք հնարավոր համարում այդ առումով:

– Մտահոգությունն է, որ Աստծուն փնտրող մարդիկ սխալ տեղում ու ձևով չգտնեն Նրան: Բազմաթիվ զորամասերում գնդերեցների ջանքերով կառուցվել են եկեղեցիներ ու մատուռներ՝ մեր զինծառայողների հոգևոր կյանքը զարգացնելու համար, և այս որոշմամբ՝ այդ եկեղեցիներն էլ են դատարկվելու՝ մնալով առանց հոգևորականի, առանց պատրիարքի ու աղոթքի, ինչը ցավ է ամենքիս համար: Այնպես չէ, որ գնդերեցությունը Հայ Առաքելական Եկեղեցին էր հորինել կապիտալությունը միջազգային եկեղեցական զարգացած ծառայություն է, և ինչ որ կատարվում է այսօր Հայոց բանակում, պարզապես քաղաքական նպատակ է հետապնդում՝ ցավալիորեն անտեսելով իր իսկ ենթակայության զինծառայողների հոգևոր կարիքները, շահն ու պահանջները:

– Քրիստոնությունը ոգեշունչ կրոն է, և հայտնի է խոսքի գործիքի իշխանությունը զինվորի, առհասարակ մարդու վրա: Հայ գնդերեցի բացակայությունը, անշուշտ, կարող է հանգեցնել նաև պատմության և ներկայի կապի խզման, ազգային-քրիստոնեական ոգու պատմության անտեսման: Գնդերեցը հոգևոր-հայրենասիրական այդ ոգու կենդանի ներկայությունն էր բանակում: Ավարայրից մինչև Սարդարապատ ու Արցախ հայ հոգևորականն ու զինվորականը թիկունք թիկունքի են եղել թե՛ կենաց ու մահու վճռական պահերին, թե՛ պաշտպանականության կազմակերպման ժամանակ: Հայ հոգևորականության ոչպաշտոնական, կամավոր առաքելությունը ինչպե՞ս եք այսուհետ պատկերացնում Հայոց բանակում: Ի վերջո, «վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենաց»՝ Հայ եկեղեցին պարտավոր է որևէ ճանապարհով շարունակել իր առաքելությունը Հայոց բանակի հզորացման գործում:

– Մեզ արգելել են բանակում հոգևոր ծառայություն իրականացնել, բայց, բարեբախտաբար, զինծառայողներին դեռ չեն արգելել եկեղեցի գալ: Հիմա պարզապես համբերություն պահել է պետք ու սպասել, մինչև այս փոթորիկները խաղաղվեն: Վստահ եմ, որ որոշ ժամանակ անց Հայոց բանակն իրապես կարիք է զգալու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից նշանակվելու իսկական, հայրենասեր ու եկեղեցասեր գնդերեցների, և մենք վերադառնալու ենք բանակ լինելու մեր զինվորի և մեր սպայի կողքին՝ մղելու նրանց նորանոր հաղթանակների:

Հարցազրույցը՝ Արփիմե ԻՇԵՆԱՅԱՆԻ

Հանուն հավատքի պատերազմելու գաղափարը Սուրբ Գրքում

← էջ 5
Պատերազմի իմաստը որոշվում է ոչ թե հաղթանակի կամ պարտության փաստով, այլ ժողովրդի՝ Աստծուն հավատարմությամբ: Այս ըմբռնումը քրիստոնեական աստվածաբանության հիմնասյուներից մեկն է և կարևոր նախադրյալ՝ Նոր Կտակարանում պատերազմի ամբողջական հոգևորացման համար:

Պատերազմի հոգևորացումը. «Տիրոջ պատերազմները»՝ որպես բարոյական պայքար: Սաղմոսաց և Իմաստության գրականության մեջ պատերազմին առնչվող լեզուն սկսում է ստանալ հոգևոր նրբերանգ: «Տերն իմ հաստատիչն է, // Իմ ապավենն ու իմ փրկիչը: // Աստված իմ օգնականն է, // Եվ ես հույսս Նրա վրա եմ դրել: // Իմ ապավենն է, // Իմ փրկության եղջյուրն ու ինձ ընդունողը» (Սաղմ. 17:3) հատվածը ցույց է տալիս, որ իրական պաշտպանությունը ֆիզիկական մահացու զենքը չէ, այլ Աստծո հետ կապը:

Այս փուլում պատերազմը դառնում է հոգու ներսում տիրող կենսավիճակ. արդարն ու անբարիշտը, հավատն ու գայթակղությունը, ճշմարտությունն ու սուտը բախվում են մարդու ներսում: Այս ընկալումը հետագայում վճռորոշ է դառնում քրիստոնեական աստվածաբանության համար: Հոգևորացման կամ ներքինացման գոր-

ծընթացը սերտորեն առնչվում է իմաստության գրականության մարդաբանական հայեցակարգին, ըստ որի՝ մարդը դիտվում է ոչ միայն որպես պատմական կամ քաղաքական սուբյեկտ, այլ բարոյական պատասխանատվություն կրող անձ: Իմաստության գրքերում պատերազմական պատկերները հաճախ փոխակերպվում են խոհեմության և անմտության, արդարության և անօրենության հակադրության: Այստեղ հաղթանակն այլևս չի չափվում տարածքային նվաճումներով, այլ մարդու ներքին ամբողջականությամբ և Աստծո կամքին համապատասխան կյանքով: Այսպիսով՝ պատերազմը դառնում է ճանաչողական և բարոյական պայքար, որի առանցքը ճշմարիտ իմաստությունն է:

Այս զարգացումը կարելի է բնութագրել որպես աստվածաբանական դիսկուրսի խորհրդանշական փոխակերպում: Պատերազմական լեզուն չի վերանում, այլ վերափոխակերպվում, ստանում է փոխաբերական ձև՝ հոգևոր իրականությունը նկարագրելու համար: Զենքը, ամրոցը, թշնամին և հաղթանակը ձեռք են բերում փոխաբերական նշանակություն՝ մատնանշելով մեղքի, կրքերի և հոգևոր խավարի դեմ մղվող պայքարը: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս պահպանել ավանդական լեզվամտածողությունը՝ միաժամանակ խուսափել

լով բռնության սրբագործումից: Հոգևոր տեսանկյունից «Տիրոջ պատերազմները» դառնում են ճգնաժամ (ասկետիկ) կյանքի հիմնարար առանցք: Մարդը կոչվում է զգոնության, ինքնաքննության և ներքին պայքարի, որտեղ գլխավոր մարտադաշտը սիրտն է: Այս գաղափարը հետագայում խորապես զարգացվում է հայրաբանական գրականության մեջ, որտեղ հոգևոր պատերազմը ներկայացվում է որպես մշտական վիճակ՝ աղոթքի, խոնարհության և աստվածային շնորհի հետ համագործակցության պահանջով: Այստեղ հաղթանակը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ մարդը հրաժարվում է ինքնաբավությունից և ամբողջովին ապավինում Աստծուն:

Երբ պատերազմն ընկալվում է որպես բարոյական և հոգևոր պայքար, այն նպաստում է խաղաղության, արդարության և հաշտության արժեքների առաջնայնությունը: Այսպիսով՝ Սաղմոսաց և իմաստութենական գրականության մեջ արդեն ձևավորված այս հայեցակարգը հանդես է գալիս որպես հակակշիռ պատմական բռնությանը՝ առաջարկելով աշխարհայացք, որտեղ իրական հաղթանակը մարդկային արժեքապատվության պահպանումն է և Աստծո հետ կենդանի հարաբերության խորացումը:

Գաղափարաբանական այս մոտեցումն առավել ամբողջական է դառնում, երբ սուրբգրային տեղիները համադրում ենք տվյալ ժամանակաշրջանի փիլիսոփայական մտածողության վկայությունների հետ: Հին Ուխտում՝ Դավիթ մարգարեի սաղմոսներում, պատերազմի՝ ներքին և բարոյական իրողություն լինելու վերաբերյալ արդեն հստակ երևում է, որ պայքարը տեղափոխվում է մարդու սրտի խորքը՝ կրքերի և ինքնակառավարման հարթություն: Նույն ուղղությամբ է զարգանում նաև դասական փիլիսոփայական միտքը. Պլատոնը «Պետություն»-ում մարդու հոգին նկարագրում է որպես հակադիր ուժերի միջև մշտական լարում, որտեղ արդարությունը ձեռք է բերվում ներքին ներդաշնակության միջոցով, իսկ Արիստոտելը բարոյական առաքինությունը սահմանում է որպես կրքերի նկատմամբ բանականության հաղթանակ: Այս համադրությունը ցույց է տալիս, որ թե՛ աստվածաբանության, թե՛ փիլիսոփայական ավանդույթներում իրական պատերազմն ընկալվում է որպես մարդու ներսում ընթացող պայքար՝ ուղղված բարու գերակայությանը և ճշմարտության հաղթանակին:

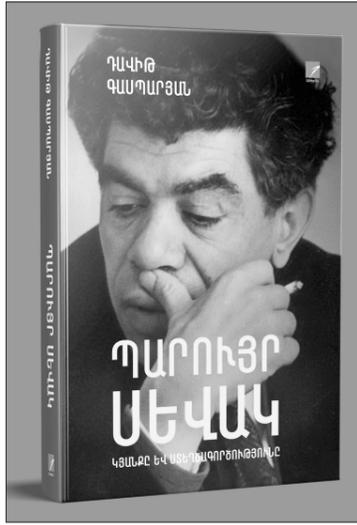
Շարունակելի

Նարեկ արկ. ԳԱՊԱՐՅԱՆ
ՕՖԵՆԱ ԳԱՊԱՐՅԱՆ

Պարույր Սևակի արողջական կերպարը

Լույս է տեսել Դ. Գասպարյանի «Պարույր Սևակ: Կյանքը և ստեղծագործությունը» մենագրությունը

Պարույր Սևակը, որոնց լույսը մայրաքաղաքում հայտնվեց 1869-1870 թթ. հունիսի 28-ին, հայտնի է իր ստեղծագործությամբ, որի մեջ կարելի է տեսնել հայ ազգային շարժման և հայաստանի պետության ճակատագրի և պատմության անբաժանելի մասը:

Դ. Գասպարյանը հայ քննադատության մեջ իր անհատականությունը հաստատած գրականագետ է, որի յուրաքանչյուր գիրքը հայ գրական-մշակութային կյանքում իրադարձություն է և երևույթ: Ինչի և ում մասին գրում է նա, գրում է միմիայն իրեն ներհատուկ ոգով ու ոճով, գրական-քննադատական իր սկզբունքներով ու դավանանքով, ճշմարտության անսքող և անսովոր բացահայտումներով՝ դառնալով բացահայտիչ հոգեմիջնորդը տվյալ գրողի և ժամանակի ու ընթերցողի: Եվ դա հայ գրականության հնադարից մինչև նորագույն շրջան, հարեմացուց ու նարեկացուց մինչև Տերյան ու Չարենց, Բակունց և Մահարի, Սահյան և Սևակ:...

Սովորաբար 712 էջից բաղկացած «Պարույր Սևակ: Կյանքը և ստեղծագործությունը» մենագրությունը գրականագետի տարիների ընթացքում գրած ուսումնասիրությունների համահավաք մատյանն է՝ որպես միասնական ամբողջություն: Գեղագիտական ու քննադատական խորատես հայացքով գրքում վերհանված է Պարույր Սևակի կյանքի ու ստեղծագործության համապատկերը՝ ընդգրկելով տեսանելի-անտեսանելի բոլոր շերտերն ու ենթաշերտերը: Այստեղ 20-րդ դարի ստեղծագործման անհատի կյանքն է՝ հոգևոր պատմության և ներառման կյանքի թանկ գաղտնիքների բացահայտումներով, ժամանակի

հետ սուր ընդդիմախոսության ու պոետական բացարձակ սիրանքի վերաբերմունքով, գեղարվեստական ստեղծագործության և քննադատական մտքի անջափելի ու չափելի պարագծերի հայտնաբերումներով:

Գրքի տիրույթում և՛ Պարույր Սևակի կյանքի ու գրական ճանապարհի բացահայտումն է, և՛ գեղարվեստի գիտությունը, և՛ պոետիկայի համապարփակ քննությունը, և՛ քննադատական մտքի ուղղությունների վերլուծությունը, և՛ բանավեճի օրենսդրության ավանդույթի ու նորարարության սահմանադիրի որոշարկումը, և՛ Պարույր Սևակ գրական երևույթի վերծանումը:

Գիրքն ունի նաև հավելված, որը ժամանակակցի վկայությունն է՝ Պ. Սևակի դեմ հետապնդումների և նրա մահվան հանգամանքների վերաբերյալ:

Ուսումնասիրությունը պարունակում է հետևյալ գլուխներն ու ենթագլուխները: Նախ որպես ներածություն՝ իրար շարունակում են «Երկու խոսք», «Մուտք», «Մեծերի ժամանակը երբեք չի ավարտվում» բաժինները: Հաջորդում է առաջին գլուխը՝ «Բանաստեղծի ծնունդը», որը ներառում է «Կյանքի ուղին» և «Գրական մուտքը» ենթագլուխները: Տարրուցակ է երկրորդ գլուխը՝ «Գեղարվեստի գիտությունը կամ ինչ-ը, ինչպես-ը և որպես-ը», ուր քննարկվում են առկա ու հետևյալ հարցերը՝ գրական շրջադարձը և Պ. Սևակի գործունեությունը, ծրագրային պոետիկա կամ ժամանակի շարժման և հոգու դիալեկտիկայի գեղարվեստական հայտնագործությունը, Պարույր Սևակը 1960-ականների գրական-գեղարվեստական համամիութենական տեսադաշտում:

Երրորդ գլուխն ամբողջովին բացահայտում է Սևակի պոետիկան և նրա քննարկական հերոսին, որ ինքը՝ բանաստեղծն է՝ «Մարդը ինքն իր առջև», «Սիրո հավիտենական երգը», ««Ես չեմ ամաչում իմ սիրո համար»» Պ. Սևակի կյանքի վեպը, «Միթե դա էր պատգամում Պարույր Սևակը», ««Եղիցի լույս» կամ ժամանակի դիմակավորված ու ողբերգական դեմքը», «Հայրենիք կամ պատմությունը և 20-րդ դարը», ««Քարտաշը» անտիպ պոեմը», «Պ. Սևակի ստեղծագործության պատմական նշանակությունը», «Պ. Սևակի ստեղծագործության գնահատության հարցի շուրջ»:

Չորրորդ գլուխը՝ «Թռչող մետի ուղղությունը», վերլուծվում է բացահայտվում են Պ. Սևակի ստեղծագործական կապերը հայ ու համաշխարհային գրականության հետ՝ Նարեկացի, արևմտահայ գրականության, Չարենց, Շեքսպիր, Մայակովսկի, Թոմաս Էլիոթ, լատինամերիկյան պոետիկա, Մեծեյախու: Բաժինն ամփոփվում է Պարույր Սևակի թարգմանչական գործի վերաբերմամբ:

Գրքի հինգերորդ գլուխն ընդգրկում է «Բանարվեստի օրենսդիրը», «Ավանդույթի և նորարարության սահմանը», «Տաղաչափությունը» բաժինները:

Վերջաբանում ընդհանրացվում է Պարույր Սևակ գրական երևույթը և նրա քննարկական հերոսին, որ ինքը՝ բանաստեղծն է՝ «Մարդը ինքն իր առջև», «Սիրո հավիտենական երգը», ««Ես չեմ ամաչում իմ սիրո համար»» Պ. Սևակի կյանքի վեպը, «Միթե դա էր պատգամում Պարույր Սևակը», ««Եղիցի լույս» կամ ժամանակի դիմակավորված ու ողբերգական դեմքը», «Հայրենիք կամ պատմությունը և 20-րդ դարը», ««Քարտաշը» անտիպ պոեմը», «Պ. Սևակի ստեղծագործության պատմական նշանակությունը», «Պ. Սևակի ստեղծագործության գնահատության հարցի շուրջ»:

վում է Պարույր Սևակ գրական երևույթը:

Ամեն ինչ այս աշխարհում ունի մարմին ու հոգի, և ինչպես գրականության, ընդհանրապես արվեստի համար կարևոր են միաժամանակ «ինչ»-ը և «ինչպես»-ը, այնպես էլ գրական քննադատության համար հավասարապես որոշիչ են բովանդակությունը և ձևը, նյութը և ոգին:

Դ. Գասպարյանի այս գիրքը, ինչպես նրա մյուս գրքերը, առանձնանշվում է նաև կենդանի, պատկերավոր ու ոգեկից ոճով, որը յուրահատուկ փայլ է հաղորդում խոսքի գիտականության ու փաստական ճշգրտությանը: Գիրքը կամ ոճը որքան գիտական է, նույնքան հոգևոր է, և ինչքան առարկայական է, նույնքան ոգեղեն է: Այո, քննադատությունն էլ պիտի ոգի ունենա, մտքի թև ու թռիչք, հակառակ պարագայում խոսքը դառնում է չոր ու անկենդան վերապահված ոչ թե կենդանի կյանքին, այլ ավելի շատ՝ գիտական արխիվների:

Հաճելի էր ինձ այս մենագրությունը խմբագրել վերստին հաղորդակցվել Պարույր Սևակի բանաստեղծական աշխարհին ու պոետական կյանքի հոգևոր ընթացքին, որի անմիջնորդ խոստովանությունն է գիրքը՝ ուղղված բոլոր նրանց, ովքեր ուզում են խկապես ճանաչել ու զգալ Պարույր Սևակին, ըստ էության հասկանալ ու գնահատել նրան:

Նարինե ՉՈՒՐԱՆՆԻՍՅԱՆ, ք. գ. ք., րոհեմ

Խրիմյան Հայրիկի կերպարը գրականության մեջ. Դազարոս Աղայան և Խրիմյան Հայրիկ

Մեր օրերի և օրերի մասին ուշագրավ հուշագրություն է հեղինակել հայ գրող, մանկավարժ, հրապարակախոս Դազարոս Աղայանը: Ժամանակին նա գործունեություն է վարել Մայր Աթոռում. 1869—1870 թթ. Ս. Էջմիածնի տպարանի կառավարիչն էր և խմբագրում էր Մայր Աթոռի «Արարատ» պաշտոնական ամսագիրը: Դասավանդել է նաև Ախալցխայի, Ալեքսանդրապոլի, Երևանի, Շուշիի դպրոցներում (1870—1882 թթ.), ղեկավարել է Իմերեթիայի հայկական դպրոցների թեմական տեսուչ: Աղայանի «Իմ տեսակցությունը Խրիմյան Հայրիկի հետ» ուղեգրական ակնարկը տպագրվել է 1892 թ. «Մշակ» թերթում (մարտի 28-ի համարում), այնուհետև արտատպվել այլ պարբերականներում («Արձագանք», «Արմենիա» և այլն):

Դեռևս Կարազավանքի վանահայր եղած ժամանակ՝ 1861 թ. սկզբին, Խրիմյանը գալիս է Այրևոկվան, այցելում Թիֆլիս, ապա՝ Հայաստան, լինում Սուրբ Էջմիածնում, Շուշիում և այլուր, միջոցներ հանգանակում Կարազավանքի ժառանգավորաց երկրագործական դպրոցի և «Արծուի Կասպուրական» պարբերականի կարիքների համար: Այդ օրերին Թիֆլիսում Խրիմյանի բոցաշունչ քարոզներով հիացած Աղայանը վկայում է, որ Խրիմյանի քարոզներով հմայված էր նաև Պերճ Պռոշյանը և գրի էր առնում նրա քարոզները:

1869—1870 թթ. Սուրբ Էջմիածնում Աղայանը ծանոթանում և սերտ բարեկամական փոխհարաբերություններ է հաստատում Մայր Աթոռի հեղինակավոր միաբան Արիստակես Եպիսկոպոս Սեդրակյանի հետ: Աղայանն ու Սեդրակյանը հետագայում ավելի են մտերմանում Շուշիում, ուր Աղայանն ուսուցիչ էր (1878—1881 թթ.), իսկ Սեդրակյանը՝ Ղարաբաղի թեմի առաջնորդը (1876—1881 թթ.): Իրենց ամբիջական հանդիպումների ու բազմամյա մամականագրության մեջ նրանք մտերմաբար, փոխադարձ վստահությամբ խորհրդածել են դպրոցական ու ազգային-հասարակական կյանքի բազմաթիվ հարցերի շուրջ: Սակար Կաթողիկոսի մահից (1891 թ.) հետո՝ մինչև Մկրտիչ Խրիմյանի Կաթողիկոս ընտրվելը, Արիստակես Եպիսկոպոս Սեդրակյանը վճռական դերակատարություն է ունեցել Ս. Էջմիածնի միաբանության կյանքում: 1892 թ. Խրիմյանի հետ նա ևս համարվում էր կաթողիկոսական թեմանում, բայց Արիստակես Եպիսկոպոսը, ինչպես նաև Աղայանը, մշակում էին հետ միասին, համակարծիք էին Մկրտիչ Խրիմյանի թեմանախոսությունը: Հենց այդ առթիվ էլ, Արիստակես Եպիսկոպոս Սեդրակյանի աջակցությամբ, Աղայանն ուղևորվում է Երուսաղեմ՝ հանդիպելու Խրիմյանի հետ, որին սոսնձյան կառավարությունը 1890 թվականից աքսորել էր Սուրբ Երևանի և աջալրջորեն հետևում էր նրա յուրաքանչյուր քայլին:

Ժամանակի մամուլում Աղայանի արտասահմանյան այդ ուղևորությունը ներկայացվում է իբրև նրա «վաղուց երազած ուխտագնացություն»: Բայց Աղայանի մամականագրությունից և «Իմ տեսակցությունը Խրիմյան Հայրիկի հետ» ակնարկից պարզվում է, որ «ուխտագնացություն» անվան տակ թուրքական ոստիկանությունից թաքցվում էր ուղևորության բուն նպատակը: Աղայանի ուղևորության բնույթը պարզող կարևոր վավերագրեր են նրա նամակները: Ուշագրավ են Աղայանի նամակներից մեկի հետևյալ տողերը. «Իմ հակառակորդները և մոլորիչ իմ համամիտները չեն թափանցել իմ բուն նպատակի մեջ, և այն, ինչ որ ինձ համար մի երկրորդական բան է, առիթ միայն, համարում են բուն նպատակս»:

1892 թ. հունվարի 20-ին Աղայանը Թիֆլիսից ճանապարհվում է Երուսաղեմ և փետրվարի 12-ին հասնում Յաֆա՝ պատմական Յուսուֆյան քաղաքը: «Հենց որ մտա Յաֆայի հայոց վանքը, ուր սովորաբար հյուրընկալվում են Երուսաղեմ գնացող հայ ուխտավորները, այդտեղ վարդապետներից մեկը կարծես բնազդմամբ դեմս էլավ և ասաց.

— Գիտե՞ք, Հայրիկը հոս է:

Միջոցն էս մտածում էի, թե երբ պետք է հասնեմ Երուսաղեմ և Հայրիկի տեսությանն արժանանամ, հանկարծ լսում եմ, որ ես արդեն Հայրիկի մոտ եմ: Արդյոք վարդապետն իմացավ, որ ես ավելի Հայրիկի ուխտավոր եմ, քան Երուսաղեմի, կասկածեցի ես և սկսեցի ապշածի պես վարդապետի երեսին մայել...:

Բարձրացա վերև և մտա մի սեմյակ, ուր Հայրիկը նստած էր մի թախտի վրա և լրագիր էր կարդում: Ինձ որ տեսավ, լրագիրը մի կողմ ձգեց և իր վեճ պատկերով իմ կողմը դարձավ հայրական ուրախ ժպիտով: Ես կամացուկ մոտեցա Հայրիկին, չորքես առջևը, երկու ձեռքով բռնեցի սուրբ աջը և բոլոր գլխովս ծանրացա ծնկան վրա: Չգիտեմ՝ քանի վայրկյան տևեց, բայց ես ձեռքը բաց չթողեցի, և ոչ ինքը ջանք արավ ազատվելու իմ ձեռքիցս: Հայրիկի աջը ողորցեցի հորդ արտասուքով, որ ինքն իրան աղբյուրացավ թխելով ավելի կակոսից, քան ուրախ սրտից: Վերջապես Հայրիկը թաշեց ինձ և իր թուլը նստեցրեց: Մի քանի րոպե լուռ էիմք և իրար երեսի էիմք նայում: Ես սաստիկ հուզված էի, չէի կարող խոսել, Հայրիկը նույնպես, բայց էլի նա ընդհատեց մեր լռությունը»:

Աղայանը հիշում է, որ Հայրիկի սեղանի վրա դրված էր «Ավետյաց երկրի Հրավիրակ»-ի երկրորդ հրատարակության արթագրությունը: Հայրիկն ասաց, որ շատ բան է փոխվել երկրում, ու ինքը ևս պատրաստվում է փոփոխություններ և հավելումներ կատարել: Ապա ավելացրեց, որ փորձելու է տեսնել նաև՝ արդյո՞ք իր մեջ դեռ պահպանվել է երիտասարդության օրերի բանաստեղծական ունակությունը: Աղայանը կարդում է երկից մի քանի մոր կտոր և ասում, որ դրանք ոչ միայն հաջողված են,

այլև գերազանցում են առաջին տպագրությունը: Հետագայում Խրիմյանի այդ երկը պատկերազարդ տպագրվում է Երուսաղեմում և վանքին մեծ եկամուտ բերում:

Աղայանը մշտն է, որ Հայրիկը միայն այդ երկով չէր զբաղված. նա շարունակ գրում էր և առավելապես աշխատում էր իր պատմական հիշատակարանի վրա: Սուրճ խմելուց ու ծխելուց հետո նա Աղայանին հրավիրում է նախաճաշի և սկսում հարցեր տալ՝ հետաքրքրվելով աշխարհի անցուդարձի, բանաստեղծի հոգեկոծի ու մտահոգությունների, հայտնի մարդկանց, ինչպես նաև Թիֆլիսում տեղի ունեցած Ջորջիների աղետի մասին:

Շարունակելի
Արման ՄԱՆՈՅԱՆ, պ. գ. ք.

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝ «Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Նարինե ՉՈՒՐԱՆՆԻՍՅԱՆ

Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ (010) 517 280

Էլ. փոստ՝ qristonyahayastan1@gmail.com
qristhay@etchmiadzin.am

web կայք՝ krishayas.wordpress.com
etchmiadzinlibrary.am/en/
kristonya-hayastan

Ստոր. տպագր. 16.02.2026 թ.

Տպարանակը՝ 1015